

Observatori de Fundacions I Papers de recerca

Les Fundacions a Catalunya. Un marc estratègic d'actuació

Pere-A. Fàbregas

Coordinadora
Catalana de Fundacions

© Coordinadora Catalana de Fundacions

Aquest paper ha estat elaborat per l'Observatori de Fundacions (OdF) i és propietat intel·lectual de la Coordinadora Catalana de Fundacions.

No es permet la reproducció total o parcial d'aquest document, ni el seu tractament informàtic, ni la seva transmissió en qualsevol forma o per qualsevol mitjà, ja sigui electrònic, mecànic, per fotocòpia, per registre o altres mètodes, sense permís del titular del Copyright.

Autor: Pere Fàbregas

Edició: Maig 2021

ÍNDEX

ÍNDEX.....	3
INTRODUCCIÓ	4
EL MÓN DE LES FUNDACIONS A CATALUNYA	5
<i>El marc de funcionament</i>	5
<i>Els principals trets del sector</i>	6
<i>La rellevància històrica</i>	7
<i>La rellevància econòmica i social</i>	8
<i>La Covid-19 i les seves conseqüències</i>	9
<i>La Coordinadora Catalana de Fundacions</i>	10
REFLEXIONS DE LES FUNDACIONS DE CATALUNYA.....	12
<i>El tarannà especial del país</i>	12
<i>La necessitat de valors</i>	15
<i>La col·laboració publicoprivada</i>	18
<i>La filantropia i el mecenatge</i>	23
<i>L'estructura econòmica</i>	28
<i>La creació i transferència de coneixements</i>	33
<i>L'espai de la cultura</i>	38
<i>El món de la salut</i>	41
<i>L'àmbit social</i>	44
<i>El foment de les fundacions</i>	50
<i>Reflexions finals</i>	51

INTRODUCCIÓ

Les fundacions som unes entitats de gran tradició a Catalunya, una representació cabdal de la capacitat de la ciutadania i de la societat d'organitzar-se per assolir fites de millora i de consolidació de noves realitats, ajudant a desenvolupar les potencialitats del país, i millorar-ne aspectes bàsics com l'altruisme, la tolerància i la inclusió, per anar aconseguint una societat més equilibrada, més justa i més propera.

Aquests darrers anys, les fundacions del país han crescut fortament, tant en nombre com en activitats, i amb incidència i acceptació social. Tanmateix, la societat també ha anat evolucionant i canviant, introduint nous conceptes i noves reflexions en el seu camí permanent de millora i modernització.

Per tot plegat, hem cregut oportú, a la Coordinadora Catalana de Fundacions, com a única entitat de segon nivell, representativa de les fundacions del país, produir una reflexió profunda i serena sobre el marc estratègic en què es desenvolupa el treball permanent de les fundacions a Catalunya, constatant realitats i insinuant nous camins. Unes reflexions produïdes des d'una perspectiva d'integració harmònica de les fundacions amb la societat per la qual treballem, que ens acull i ens envolta.

Aquest document inclou, doncs, els elements de reflexió que es planteja la Coordinadora Catalana de Fundacions sobre possibles línies estratègiques per a Catalunya, amb la intenció d'aportar dades i clarificar conceptes, amb reflexions, potser, poc convencionals, per ajudar a construir una nova realitat social capdavantera des de qualsevol perspectiva.

Les fundacions del país agraïm aquesta oportunitat d'aportar i incidir en el disseny del futur desitjat de la nostra societat.

EL MÓN DE LES FUNDACIONS A CATALUNYA

Per començar, hem incorporat un capítol dedicat a presentar què són les fundacions del país i què fan, amb alguns elements de la seva història i de la seva importància tant en l'economia com en la societat, per ajudar a emmarcar i interpretar les reflexions posteriors.

El marc de funcionament

Les fundacions són entitats regulades, bàsicament, pel Llibre III del Codi Civil de Catalunya, amb una gran tradició històrica a Catalunya, i que es caracteritzen per:¹

- Constituir-se mitjançant l'afectació d'un patrimoni al compliment de finalitats d'interès general, en definitiva, finalitats que representin una aportació positiva a la societat que les envolta.
- No tenir finalitat de lucre desenvolupant les seves activitats.
- Les fundacions no poden beneficiar els que les fan o promouen ni els seus familiars, com a mínim, fins al quart grau de consanguinitat.
- L'òrgan de govern d'una fundació és el patronat que ha de vetllar perquè es compleixi la llei i la voluntat del fundador. Els càrrecs de patró són gratuïts per llei però, per contra, els patrons han d'assumir la responsabilitat del que es faci malament o tinguin conseqüències negatives per a l'entitat.
- Les fundacions, com a entitats que aporten positivament a la comunitat, tenen uns certs avantatges fiscals, principalment pels donants i, a la vegada, un sistema rigorós i exigent de regulació i control de la Generalitat de Catalunya, a través del Protectorat que forma part del Departament de Justícia, amb capacitats de vigilar, inspeccionar i sancionar.

¹ Aquestes característiques les diferencien clarament d'altres tipus d'entitats, per exemple, les associacions (que normalment no tenen activitat econòmica ni afany de lucre i que tenen com a finalitat, en principi, fer coses bones per als socis), o les cooperatives (que normalment tenen activitat econòmica i finalitat de lucre i que tenen com a finalitat fer coses bones per als socis cooperatius i els seus treballadors), encara que hi ha excepcions de tot tipus.

- Les fundacions catalanes han avançat molt aquests darrers anys amb elements de transparència i bon govern. Ara és possible veure les finalitats, membres del patronat i estats financers de totes les fundacions de Catalunya en línia, a la web del Departament de Justícia. Addicionalment s'han d'acomplir les exigents regulacions de transparència establertes, i és obligatori, segons dimensió i tipus de finançament, la publicació d'auditories, codis de bon govern, informes de govern corporatiu i balanços socials. És un esforç pioner a Espanya, com s'ha reconegut fa ben poc.²

Els principals trets del sector

Hi ha unes 2.000 fundacions, de dret català, fent feina a Catalunya, en els diferents àmbits d'actuació, i distribuïdes sobre el conjunt del territori.

El sector fundacional es caracteritza:

- per una gran tradició: algunes fundacions existents i en funcionament van ser creades el segle XII, i
- per una gran modernitat: de les fundacions existents, més de la meitat han estat creades en els darrers vint anys.

El món de les fundacions és absolutament transversal, hi ha fundacions a pràcticament tots els sectors de servei a la societat, com són: salut (hospitals i sociosanitari), cultura (museus, teatres, música, cultura popular i patrimoni), coneixement (escoles, universitats, recerca i tecnologia), serveis a les persones (inclusió, pobresa, discapacitat, presos i tutela jurídica), medi ambient, empresa, cooperació internacional, esport, i tants d'altres.

Algunes fundacions són molt conegudes, com el Banc dels Aliments, la Marató de TV3, Open Arms, La Pedrera, Museu Picasso, i altres tenen menys presència mediàtica però aporten un treball igualment remarcable.

El desplegament al territori és molt rellevant. Encara que el 49% de les fundacions estan al Barcelonès, l'altre 51%, una mica més de la meitat, es distribueixen pel territori del país, de manera que en totes i cadascuna de les

² Cavanna, Javier M. (2020): «Las fundaciones catalanas, a la vanguardia de la transparencia y el buen gobierno». *Compromiso Empresarial*, 24 de juliol de 2020. Vegeu: www.compromisoempresarial.com [consultat 2020.07.24].

comarques de Catalunya hi ha fundacions aportant el seu servei a la societat, cosa que fa palès un dels valors bàsics de les fundacions, la seva proximitat a les persones i al territori.

La rellevància històrica

Les fundacions són una de les millors mostres, si no la millor, de la potència i la força de la millor societat civil del país. Catalunya, tan important a l'edat mitjana, quan arriba la industrialització, l'època dels estats nació, i posteriorment l'estat del benestar, és un país sense estat, que s'ha d'espavilar, que ha de fer més confiança al tarannà emprenedor dels seus ciutadans que anar esperant que pensin a resoldre els seus problemes i les seves necessitats les diferents administracions públiques i els diferents poders polítics, que potser no tenen la sensibilitat, la modernitat i la proximitat de la qual disposen les fundacions.

Hi ha fundacions que fa més de cinc-cents anys que funcionen i aporten a la societat de forma continuada. La següent llista de les dates de constitució de les fundacions més antigues, associades a la Coordinadora Catalana de Fundacions, n'és un bon exemple d'antiguitat i de presència i desplegament al territori:

- 1170. Fundació Hospital de Sant Celoni (Sant Celoni)
- 1260. Fundació Sant Andreu Salut (Manresa)
- 1313. Fundació Salut Empordà (Figueres)
- 1324. Fundació Hospital Sant Joan Baptista (Sitges)
- 1328. Fundació Privada Hospital Asil de Granollers (Granollers)
- 1386. Fundació Residència Santa Susanna (Caldes de Montbui)
- 1401. Fundació Privada Hospital de la Santa Creu i Sant Pau (Barcelona)
- 1464. Fundació Hospital de Sant Pau i Santa Tecla (Tarragona)

Primer són hospitals, però més endavant al segle XIX apareixen les fundacions d'escoles, i d'institucions de cultura, posteriorment els serveis socials, les universitats, la recerca i tants altres sectors d'activitat. De mica en mica els àmbits s'han anat ampliant fins a cobrir pràcticament tota la societat, tots els àmbits i tot el territori.

“Les fundacions són una de les millors mostres, si no la millor, de la potència i la força de la millor societat civil del país.”

Les necessitats de la societat són permanentment creixents i, normalment, la iniciativa arriba abans de les persones que de les administracions públiques, més carregades d'inèrcies, de regulacions i de traves administratives i burocràtiques. Un exemple il·lustrador d'aquesta mena de processos pot ser el cas dels nois i noies amb una discapacitat intel·lectual. D'entrada no es tracta d'un col·lectiu en el qual es pensi gaire, després són els pares i mares amb un fill o una filla amb aquesta situació els qui volen ajudar. Posteriorment, coneixen pares amb la mateixa situació i s'agrupen per actuar ajudant els seus fills, i llavors neix una associació, que amb el temps, i quan els pares es comencen a fer grans i els preocupa el futur, moltes vegades fa el salt d'associació a fundació, per aconseguir continuïtat en el temps, i a la vegada obrir el cercle dels beneficiaris, dels inicials a les persones en general, afectades per aquest problema.

En un resum forçat, les fundacions a Catalunya són un sector d'entitats, en termes generals, mitjanes i petites, arrelades al territori, al servei de la societat i de les persones, amb un model jurídic propi. Però també i més important amb uns valors propis d'altruisme, generositat, responsabilitat, tolerància, tracte humà i proximitat.

La rellevància econòmica i social

Les fundacions representen un 1,5% de l'economia de Catalunya, mesurada pel Valor Afegit Brut, cosa que representa una aportació més rellevant que molts sectors econòmics convencionals considerats importants.

En termes d'ocupació, la posició de les fundacions és encara més rellevant, que superen les 87.000 persones remunerades i les 42.000 persones voluntàries, xifres que representen el 2,6% de l'ocupació i el 8% del voluntariat del país.³

Una característica de les fundacions catalanes és la seva gran resiliència. Durant els anys de la passada crisi financera, iniciada el 2008, mentre les empreses convencionals reduïen dràsticament l'ocupació i produïen un augment continuat de les xifres d'atur, el conjunt de les fundacions del país va crear nous llocs de treball

“Les fundacions a Catalunya són un sector d'entitats, en termes generals, mitjanes i petites, arrelades al territori, al servei de la societat i de les persones, amb un model jurídic propi. Però també i més important amb uns valors propis d'altruisme, generositat, responsabilitat, tolerància, tracte humà i proximitat.”

“Les fundacions representen un 1,5% de l'economia de Catalunya.”

“En termes d'ocupació, la posició de les fundacions és encara més rellevant, que superen les 87.000 persones remunerades i les 42.000 persones voluntàries, xifres que representen el 2,6% de l'ocupació i el 8% del voluntariat del país.”

³ Fàbregas, Pere-A. (2018): «Las fundaciones hacemos las cosas posibles». *El Periódico* (19 octubre 2018).

Fàbregas, Pere-A. i Vázquez, Silvina (2020): *Les fundacions a Catalunya, un sector econòmic*. Coordinadora Catalana de Fundacions. Les dades presentades corresponen a l'any 2018, i encara pendents de publicació.

permanentment. Es va fer tots i cada un dels anys de la davallada econòmica i de la posterior recuperació, aportant, com sempre i de forma creixent, amb circumstàncies d'entorn molt difícils per la reducció del finançament i l'important augment de la demanda de serveis socials.

La incidència de les fundacions en el teixit social del país es pot veure en uns indicadors que poden ajudar a copsar la situació:

- Entre un 25 i un 30% dels professionals que desenvolupen la seva tasca en el sector de la salut ho fan en fundacions de salut. És un exemple de presència rellevant, en un sector transcendent per al país.
- Més de la meitat de les persones que treballen al Tercer Sector Social de Catalunya treballen en fundacions. És una realitat que cal tenir en compte quan es parla, a vegades amb una certa lleugeresa, de l'economia social del país.

En termes estrictament econòmics, el sector de les fundacions en el seu conjunt administra uns actius d'uns 9.000 milions d'euros, amb uns ingressos anuals d'uns 5.000 milions d'euros. Reben donacions de més de 700.000 ciutadans de Catalunya, que utilitzen la deducció corresponent de l'IRPF, xifra de persones que s'ha més que doblat en els darrers vint anys.

La Covid-19 i les seves conseqüències

Les fundacions, amb la crisi del coronavirus, que va començar el març del 2020, s'han vist afectades de forma diferent segons quina era la seva especialització de servei a la societat. Han hagut de reaccionar i adaptar-se a les noves realitats, amb esforç, dedicació i el tarannà de proximitat i valors que caracteritza el món fundacional.

La situació dels diferents sectors, a grans trets, ha estat la següent:

- Les fundacions de salut han estat immerses en l'esforç del món sanitari global, defensant la salut dels ciutadans, amb els mitjans disponibles, amb valentia i eficàcia. Una situació amb moltes complexitats, inicialment molt difícil, i que, de mica en mica, s'ha pogut anar administrant.
- Les fundacions de cultura, que necessiten reunir persones per fer la seva activitat, siguin museus,

“Entre un 25 i un 30% dels professionals que desenvolupen la seva tasca en el sector de la salut ho fan en fundacions de salut.”

“Més de la meitat de les persones que treballen al Tercer Sector Social de Catalunya treballen en fundacions.”

“Les fundacions, amb la crisi del coronavirus, s'han vist afectades de forma diferent segons quina era la seva especialització de servei a la societat.”

sales de concert, teatres, o visites al patrimoni arquitectònic i artístic, exposicions o festes populars, han vist minvar dràsticament els ingressos des del primer dia de confinament. S'haurà de veure com i quan podran recuperar una certa normalitat per superar la davallada econòmica.

- Les fundacions d'educació han vist les seves instal·lacions tancades i han hagut de construir en molt poc de temps alternatives virtuals per continuar d'alguna manera amb la seva tasca d'ensenyar i educar les noves generacions. En aquest àmbit, molt regulat, els plantejaments de com tornar a la normalitat han anat oscil·lant, i han creat un cert desassossec entre les escoles, els alumnes, i les mares i els pares.
- Les fundacions de serveis socials han vist com augmentava fortament la seva demanda de serveis. Aquesta situació anirà a més quan es desenvolupi en tota la seva intensitat la important crisi econòmica que seguirà la crisi sanitària, que ha obligat al confinament de tot el país durant tantes setmanes.
- Les fundacions de recerca, sobretot les de recerca biomèdica, han hagut de reorientar les prioritats per aportar feina i treball, a la recerca de les vacunes, medicaments i tractaments que permetin afrontar la pandèmia i els seus possibles rebrots, per protegir la humanitat i evitar que es repeteixi la greu situació viscuda.

La Coordinadora Catalana de Fundacions

La Coordinadora Catalana de Fundacions, creada el 1978, és l'associació que representa les fundacions a Catalunya, que ha tingut un creixement molt important, tant de fundacions associades com d'activitats, aquests darrers anys.

Actualment, s'ha assolit un nombre proper a les set-centes entitats representades, que asseguren la presència en pràcticament tots els àmbits: social, salut, cultura, educació, recerca, cooperació, etc.

Les finalitats de la Coordinadora són:

- Representar i defensar els interessos del sector fundacional del país.

“La Coordinadora Catalana de Fundacions és l'associació que representa les fundacions a Catalunya”

- Contribuir al creixement del sector fundacional de Catalunya, incidint en la creació d'un marc legislatiu que promogui la filantropia i el mecenatge.
- Estudiar, difondre i fer visible el bon treball de les fundacions pel benestar i el progrés de la societat i de la ciutadania.
- Prestar serveis a les fundacions associades perquè aquestes puguin assolir les seves finalitats, com també crear espais de debat i trobada entre fundacions.

El marc d'actuació territorial és Catalunya, hi estan associades majoritàriament fundacions de marc jurídic català, però també fundacions de marc jurídic espanyol i canònic.

La Coordinadora funciona amb els principis de democràcia, transparència, eficàcia, eficiència i tracte personal. Desenvolupa de forma continuada, amb un èmfasi especial, tant processos de modernització i innovació en el sector com de professionalització de la gestió i avenç permanent en els àmbits de transparència, ètica i bon govern.

Disposa de cinc comissions de treball (d'àmbit social, educació, cultura, tecnologia i recerca, i salut), formades per fundacions de cada àmbit, que enriqueixen la visió amb el seu enfocament sectorial. Addicionalment va crear l'Observatori de les Fundacions, com a instrument de recerca i estudi del sector.

REFLEXIONS DE LES FUNDACIONS DE CATALUNYA

A continuació, presentem algunes reflexions sobre elements estratègics de país, obviant, en el possible, plantejaments polítics o ideològics, pensant més en cap a on s'haurien de fer moviments estratègics, és a dir, **què** s'hauria de fer, més que **qui** ho hauria de fer, o **com** es distribueix el poder polític, o altres temes.

El tarannà especial del país

Catalunya és un país que ha trobat històricament els camins per situar-se i prosperar, malgrat la manca quasi absoluta de recursos naturals, amb una geografia molt muntanyosa, amb poca terra fèrtil i poca aigua, amb un terreny no gens senzill per a l'explotació agrària. Malgrat això, Catalunya va ser capaç de culminar un important procés d'expansió comercial i marítima per la Mediterrània a l'edat mitjana i també va ser capaç d'aconseguir posar en marxa un dels processos d'industrialització més reeixits d'Europa el segle XIX. El país va crear una economia amb una base industrial i exportadora, capdavantera a Espanya, amb elements d'avançada, de tall europeu.

Alguns dels elements tradicionals d'aquest imaginari col·lectiu, d'aquesta idiosincràsia de país, són els següents:

- La personalitat oberta i dialogant, fruit de tants anys de ser un lloc de pas, de barreja de persones de diferents procedències, amb l'enriquiment corresponent de la personalitat col·lectiva i l'augment indubtable dels valors de tolerància i inclusió.
- La cultura de l'esforç que entén que per aconseguir el que es vol, per tirar endavant, s'ha de treballar i lluitar, sense esperar que ningú et regali res.
- Una certa frugalitat, el fet de no estirar més el braç que la màniga, tan tradicional al país. I, a la vegada, tan llunyà de l'anomenada societat de consum i, potser, més proper a la cerca de la sostenibilitat del món d'avui.
- El respecte per la pròpia identitat: la història, la llengua i la cultura, consolidat tot plegat, tradicionalment, en el dret civil català.

Tots aquests elements han aportat, històricament, a una societat en què la gent és capaç d'organitzar-se, des de la societat civil, per resoldre els problemes de la comunitat, quan aquests apareixen sense esperar que els resolgui el poder polític, que potser no existeix, no li interessin o no els pot afrontar.

Al llarg dels anys, hi ha molts casos significatius en el món de les fundacions i de les organitzacions de la societat civil del país, en podem citar alguns casos, només a tall d'exemple.

L'Hospital de la Santa Creu (ara Fundació Privada Hospital de la Santa Creu i Sant Pau) va ser creat l'any 1401, per millorar la situació sanitària de Barcelona. El nou hospital va sorgir de la integració de sis hospitals anteriors fundats o dependents de persones privades, del Consell de Cent o d'ordes religioses, assegurant-ne el finançament bàsicament els ciutadans. Una primera mostra de col·laboració entre els sectors públic i privat el segle XV, que posteriorment va millorar el seu finançament el segle XVI, quan Felip II va atorgar el dret exclusiu de les representacions teatrals a Barcelona, i va culminar amb el llegat de Pau Gil, banquer català a París, que va permetre la transformació de la institució en el modern Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, ubicat llavors els inicis del segle XX en un edifici molt avançat de Domènech i Montaner. Empenta i embranzida al llarg de sis segles, amb suports públics i privats.⁴

Un altre cas pot ser la creació de les Escoles de Llotja, a finals del segle XVIII. Era l'època en què Carles III havia autoritzat a Catalunya el comerç directe amb Amèrica i que ja s'apuntava la incipient industrialització amb les fàbriques d'indianes. Per tirar endavant el país, feia falta formació tècnica. La Universitat de Barcelona encara estava a Cervera, on l'havia enviat Felip V després de l'11 de setembre de 1714. Potser era una sort, perquè a la universitat pública només es podien estudiar matemàtiques, com una assignatura, a la Facultat de Filosofia, amb l'estrany nom de «cálculos sublimes». Els comerciants i naviliers de la ciutat van veure que feien falta ensenyaments tècnics, per formar les persones necessàries per al comerç marítim amb Amèrica i per a la industrialització. L'organització dels comerciants, la Reial

“Una societat en què la gent és capaç d'organitzar-se, des de la societat civil, per resoldre els problemes de la comunitat, quan aquests apareixen sense esperar que els resolgui el poder polític...”

⁴ Fàbregas, Pere-A. (2010): “Prólogo”, en Martín Rodrigo y Alharilla: *La familia Gil. Empresarios catalanes en la Europa del siglo XIX*. Barcelona: Fundación Gas Natural / LID Editorial.

Junta Particular de Comerç, va decidir resoldre el problema. Va establir les Escoles de Llotja, que a finals del segle XVIII ensenyaven matèries impensables en la formació estatal, com: física, química, matemàtiques, economia, comptabilitat, idiomes, nàutica, i tantes coses més. Addicionalment, també enviaven experts a Europa per aprendre del que feien els països més avançats i portar-ho a Catalunya. Les escoles de llotja van ser la base de la posterior Escola d'Enginyers Industrials de Barcelona.⁵

Als anys cinquanta del segle XX, d'alguna manera, la història es va repetir. Empresaris del país veien que Espanya encarava els anys del Pla d'Estabilització, i dels plans de desenvolupament, i que no hi havia formació de *management* a la universitat pública dintre dels seus estudis reglats. Van crear una escola de negocis a Barcelona, ESADE (actual Fundació ESADE), per ajudar a formar els dirigents d'empresa que farien falta per al desenvolupament del país. Similars inquietuds van portar a la creació d'EADA (actual Fundació EADA) i del IESE, que va permetre la creació i el desenvolupament a Barcelona d'un important *hub* de *Business Schools*, fonamentals per al desenvolupament del teixit empresarial del país.⁶

Finalment, cal citar el cas del Liceu. Després de les bullangues de l'any anterior, el 1836, el Convent de Montsió, a Barcelona, va ser ocupat pel 14è Batalló de línia de la *Milícia Nacional*, encapçalat pel comandant Manuel Gibert i Sans. El batalló tenia greus dificultats econòmiques per poder pagar els uniformes i el diferent material necessari per al seu personal, i després de diferents reunions i discussions van decidir finalment crear una societat dramàtica que fes representacions d'obres, i que també formés els afeccionats en l'art del cant i la declamació, és a dir, es van proposar, no solament aconseguir diners per al batalló, sinó també impulsar i fomentar l'estudi de l'art dramàtic. Al cap de poc temps, el 1837, van crear i posar en marxa, el *Liceo Filo-dramático de Montesión*, que al cap d'uns quants anys es va traslladar a la Rambla, i va donar lloc a tres institucions ciutadanes, de reconegut prestigi: el Gran Teatre del Liceu de Barcelona (actual Fundació del Gran Teatre del Liceu), el Conservatori del Liceu (actual Fundació Conservatori del Liceu), i el Cercle del Liceu

⁵ Fàbregas, Pere-A. (1993): *Un científic català del segle XIX: Josep Roura i Estrada (1787-1860). Ensenyaments tècnics i enllumenat de gas en la modernització del país*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana.

⁶ Fàbregas, Pere-A. (2004): *Arrels d'un futur: Una història d'ESADE y de la Asociación de Antiguos Alumnos*. Barcelona: ESADE.

(actual associació Círculo del Liceo). Una vegada més la societat civil va organitzar elements rellevants de la vida ciutadana.⁷

La necessitat de valors

La societat en els darrers anys, tant en l'àmbit internacional com en l'àmbit català, està en un desordre conceptual accelerat, afrontant una situació de canvi continuat i progressiu de valors, un canvi tan ràpid com probablement no s'havia registrat mai al llarg de la història. Aquesta situació té les arrels en l'acceleració del canvi tecnològic i, sense dubte, en la influència dels nous mitjans de comunicació, com internet i les xarxes socials, que ajuden a crear amb facilitat nous cànons de referència, amb el valor suprem de la immediatesa, fortament rellevant en aquest marc cultural.

La tendència evoluciona cap a un món, cada vegada més emocional i menys racional, que es creu una cosa perquè la sent així, i no perquè es tinguin arguments que demostrin la seva importància, o que és una veritat demostrable. Aquest camí permanent cap a la superficialitat comporta una tendència a perdre els valors de la il·lustració que ens han guiat des del segle XVIII, els valors de separar les creences (llavors representades per l'Església) del coneixement (llavors representat per la ciència).

Tot això ha comportat l'aparició contínua de nous dogmes⁸. Teòriques veritats que s'han de creure i s'han d'assumir obligatòriament sense cap necessitat de demostració ni d'argumentació. La qüestió és qui crea aquests dogmes. Abans era l'Església, ara pot ser la classe política, les xarxes socials, els *influencers* o altres. Cal tenir en compte que aquests creadors de dogmes poden ser del nostre entorn, del nostre país o de l'altre cantó del món, sense que hagin vist mai, ni sàpiguen on és Catalunya en un mapa. La globalització dels processos econòmics i el permanent i, potser, una mica espasmòdic moviment dels ciutadans viatjant al voltant

“Aquest permanent camí cap a la superficialitat comporta una tendència a perdre els valors de la il·lustració que ens han guiat des del segle XVIII, els valors de separar les creences (llavors representades per l'Església) del coneixement (llavors representat per la ciència).”

⁷ Fàbregas, Pere-A. (2020): «Més de 750 anys d'història conservada a la plaça de Santa Anna. Un espai privilegiat de la Barcelona antiga (1261/2019)». Tarragona: XI Jornades d'Arqueologia Industrial de Catalunya, Associació del Museu de la Ciència, i de la Tècnica, i d'Arqueologia Industrial de Catalunya (novembre 2019), p. 423-439.

⁸ Un dogma, segons el diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans, és: «[un] punt de doctrina establert, proclamat autoritàriament, com a cert, incontestable, fonamental».

del món també ajuden a anar creant aquesta nova situació.

La pregunta és: qui crea l'estil del món? Qui construeix les creences del món? Òbviament no solament creences religioses, cada cop amb menys influència, sinó creences cíviques, de convivència, de comportament, d'il·lusions, i d'actuació personal i col·lectiva.

És el que s'ha anomenat la dictadura del políticament correcte. Qui decideix què han de pensar i sentir les altres persones? I qui assumeix la responsabilitat de fer bé o malament aquesta tasca, i què té a veure això amb la democràcia i el dret de la ciutadania de pensar en llibertat, mentre es compleixin les lleis que regulen, i fan possible, la convivència.

Exemples de reflexions recents, immediates, de pensadors sobre aquests fenòmens, poden ser les de Francesc Torralba quan diu: «Ser un mateix, ser individu, requereix valor».⁹ O les de Ferran Toutain, que apunta: «La política es radicalitza perquè la majoria avui no pensa el que creu».¹⁰ En definitiva, falta de pensament i de reflexió i del valor de ser un mateix i no un engranatge indiscriminat d'una màquina composta teòricament, però només teòricament, per ciutadans i ciutadanes lliures.

Una conseqüència de la falta de raonaments per defensar les idees és l'aparició creixent de fenòmens d'intolerància, com un valor de la societat. Aquest és un fenomen complex i perillós, que pot tenir conseqüències negatives, encara difícils d'avaluar, per a la llibertat i per a la solidaritat.¹¹

En aquesta línia es poden aportar elements de la carta oberta que un destacat grup internacional d'intel·lectuals preocupats per aquesta situació ha publicat recentment al *Harper's Magazine*. Diuen, entre altres coses, que «el lliure intercanvi de la informació i les idees, que és el suport vital d'una societat liberal, cada dia es torna més estret». És a dir, l'individu perd graus de llibertat. I, per contra, «[puja] la intolerància cap a les perspectives oposades, la moda de la humiliació pública i l'ostracisme, i la tendència a dissoldre assumptes complexos de política amb una certesa moral encegador». En la seva opinió, cada cop hi ha més «represàlies ràpides i dures en resposta al que es percep com a transgressions del

“La pregunta és: qui crea l'estil del món? Qui construeix les creences del món? Òbviament no solament creences religioses, cada cop amb menys influència, sinó creences cíviques, de convivència, de comportament, d'il·lusions, i d'actuació personal i col·lectiva.”

⁹ *La Vanguardia* (27 juliol 2020).

¹⁰ *La Vanguardia* (3 agost 2020).

¹¹ Potser cal aquí recordar aquella famosa frase de Miguel de Unamuno dirigida a Millán Astray al Paranimf de la Universitat de Salamanca el 12 d'octubre de 1936: «Venceréis, pero no convenceréis».

discurs i del pensament», del pensament únic, es pot postillar. La línia que recomanen és tornar a la reflexió raonada i l'intercanvi d'opinions i arguments, diuen: «La manera de vèncer les males idees és exposant, argumentant i convençant, no intentant silenciar o apartar». ¹² És a dir, contra el pensament únic, o contra allò políticament correcte, diàleg i tolerància. En definitiva, democràcia.

L'ètica dels comportaments també s'ha vist afectada. Actualment, les *fake news* estan a l'ordre del dia, utilitzades en tots els contextos, des de les xarxes socials fins als caps d'estat de diferents països. L'energia positiva de la moralitat no està en el seu millor moment, un símptoma clar és el nivell de corrupció que d'una manera més o menys encoberta pul·lula arreu.

Cal remarcar com moltes vegades problemes socials, d'elevada complexitat, s'intenten resoldre ràpidament, d'una manera intuïtiva, i s'evita l'anàlisi seriosa i el diagnòstic adequat, cosa que porta normalment a males solucions i al malbaratament dels recursos, sempre escassos.

Les societats occidentals viuen pitjor que fa anys, però la societat mundial viu millor. Amb la globalització hi ha hagut una transferència neta de renda a països de producció barata, com la Xina i els països de la seva zona d'influència, per generar noves condicions i nous elements en el concert internacional. Evidentment, si, en lloc de mirar uns pocs anys enrere, mirem un període més llarg, de cinquanta o més anys, les societats occidentals viuen molt millor ara que abans, però hi ha una manca clara de memòria històrica, principalment, quan s'ha millorat.

La societat en què vivim pot ser clarament contradictòria. Per una banda, hi ha problemes creixents de pobresa i d'exclusió social, problemes bàsics en qualsevol societat i, per una altra, estem inserits en un entorn cada cop més exigent amb els drets i el respecte de les minories, problema que va apareixent progressivament a les societats més desenvolupades.

Les demandes socials pugen però estem en un món de frustracions. Encadenem una crisi amb una altra, no es veu clar el futur, hi ha més intolerància, les empreses per sobreviure han de ser més exigents amb els seus

“La societat en què vivim pot ser clarament contradictòria. Per una banda, hi ha problemes creixents de pobresa i d'exclusió social, problemes bàsics en qualsevol societat i, per una altra, estem inserits en un entorn cada cop més exigent amb els drets i el respecte de les minories, problema que va apareixent progressivament a les societats més desenvolupades.”

¹² «A Letter on Justice and Open Debate». *Harper's Magazine* (July 7, 2020). La carta oberta està signada per un important grup de 150 intel·lectuals entre els quals figuren Noam Chomsky, Francis Fukuyama, J.K. Rowling i Salman Ruhsdie.

empleats i les seves despeses, els polítics per sobreviure han de pensar més en el que pot donar vots que en el que realment és necessari fer per assolir un futur millor per a la ciutadania. Per acabar-ho d'adobar, també hi són presents la crisi sanitària, el perill de pèrdua dels llocs de treball per la robotització que està venint, i tants altres elements. En definitiva, frustració, aparició de populismes de tota mena i falta d'il·lusió col·lectiva en la construcció d'un futur, no contra ningú, sinó a favor dels ciutadans.

Un element addicional, que no s'ha de minimitzar, és el de la visió negativa que es té normalment de la realitat. Sembla que tot vagi malament, que només es difonguin notícies negatives, que no existeixin elements positius a la nostra societat, i n'hi ha, i molts, però sembla que no té valor difondre'ls i comunicar-los. Cal un esforç per positivar la visió dels ciutadans remarcant les coses que funcionen, les que van bé, i potser relativitzant una mica més les que van malament.

Necessitem una societat motivada, il·lusionada amb la tasca col·lectiva de tirar endavant el país, disposada a fer els esforços que calguin, i per això calen valors sòlids, de soca-rel.

Necessitem una base ètica forta, i un gran respecte per l'esforç, la lluita, la solidaritat i la tolerància. Capacitat d'afrontar els problemes propis i no esperar que ens els vinguin a resoldre. Ser capaços d'ajudar les persones amb problemes. Tenir la capacitat, en definitiva, de tirar endavant una societat en què hi càpiguen tots els ciutadans, sense agressivitats innecessàries ni pèrdues de temps inútils.

Hem d'aconseguir dinamitzar la capacitat d'aportar positivament al país, a la comunitat, de la ciutadania, potser recordant aquella frase de John F. Kennedy: «No et preguntis què pot fer el teu país per tu, pregunta't què pots fer tu pel teu país». Però amb una línia de futur alta, il·lusionant i ambiciosa, tal com explicava Martin Luther King Jr. en el seu famós discurs de 1963, titulat *I have a dream*.

La col·laboració publicoprivada

Un element fonamental per orientar el funcionament de la societat del futur és la concepció i valoració que es tingui sobre la gestió pública i la gestió privada, i les seves possibilitats de col·laboració. Pensar en quines proporcions o combinació poden ser escaients o són la

“Cal un esforç per positivar la visió dels ciutadans remarcant les coses que funcionen, les que van bé, i potser relativitzant una mica més les que van malament.”

“Necessitem una societat motivada, il·lusionada amb la tasca col·lectiva de tirar endavant el país, disposada a fer els esforços que calguin, i per això calen valors sòlids, de soca-rel.”

“Hem d'aconseguir dinamitzar la capacitat d'aportar positivament al país, a la comunitat, de la ciutadania.”

millor solució per al servei de la societat, i això, en els diferents àmbits d'aplicació de les polítiques públiques de serveis a la ciutadania. Discussió difícil d'objectivar, per les arrelades concepcions i prejudicis existents, tant ideològics com polítics i les opinions de la ciutadania, més o menys consolidades.

Aquest és un món d'estereotips i de simplificacions espúries, ni tot allò públic és bo, ni tot allò privat és dolent, ni a l'inrevés. S'han d'aprofundir una mica més en els conceptes i les corresponents realitats.

És evident que la gestió pública té la mística que busca el bé comú per sobre d'altres interessos, com a mínim en l'àmbit teòric. En les seves activitats concretes, però, també es parla permanentment d'una pesada burocratització, i falta d'agilitat. És evident que també presenta el problema de les oscil·lacions del canvi polític; de vegades, fan menys eficaços, o menys estables del que caldria, els seus plantejaments d'acció i d'actuació. Un exemple paradigmàtic d'això darrer pot ser l'evolució, clarament pendulant, de les lleis generals d'educació d'Espanya a l'època posterior a la dictadura.

Un altre problema pot venir de la concepció del funcionariat al país, amb les places en propietat, i les regles i l'estil de funcionament, potser una mica lluny dels conceptes del *civil servant* anglosaxó, i de les concepcions més modernes en països capdavanters. Els funcionaris, diuen els experts, es van inventar en el cas espanyol el segle XIX, per evitar que a cada canvi de Govern es buidessin totalment els ministeris, per posar-hi persones properes al partit guanyador, cosa que produïa que s'aturés, encara que fos temporalment, l'Administració pública amb els consegüents efectes negatius per al país. Però han passat molts anys, i potser s'hauria de repensar, valgui la redundància, la funció dels funcionaris en una Administració moderna, basada en la tecnologia, al servei d'uns ciutadans i ciutadanes cada cop més preparats i exigents, i projectada cap al futur.

La gestió privada també té els seus estereotips, amb la imatge que les empreses només busquen maximitzar el benefici per davant de qualsevol altre plantejament. Aquest punt es pot qüestionar en l'actualitat, perquè, a causa del canvi social, a les empreses se'ls demana no solament que guanyin diners, sinó també que creïn llocs de treball dignes, que construeixin noves realitats útils per a la societat, que no contaminin, que treballin activament per la no discriminació, que defensin els drets humans, que siguin ètiques sense corrupció ni suborns, que

apliquin principis de bon govern corporatiu, que siguin transparents, que es preocupin de les seves cadenes de subministrament en tercers països, com també molts altres elements, d'una nova manera de comportar-se i aportar al desenvolupament de la societat.

Cal tenir en compte l'abundant legislació europea i també espanyola que hi ha. La Unió Europea va avançar en tots aquests conceptes el 2014, amb la Directiva Comunitària sobre Informació no Financera i Informació sobre Diversitat, transposada a Espanya amb la Llei 11/2018 de 29 de desembre d'informació no financera, amb obligat *disclosure* de la informació esmentada anteriorment.

Des d'una altra perspectiva, més de l'àmbit financer internacional, Larry Fink, el primer executiu del principal inversor financer del món, el fons BlackRock, afirmava no fa gaire que: «La societat està recorrent de forma creixent a les empreses perquè s'involucrin en els problemes socials: medi ambient, jubilació, desigualtat racial i de gènere... », i que «la capacitat de generar beneficis a llarg termini dependrà de la capacitat de les empreses de complir amb les responsabilitats amb les seves parts interessades», els coneguts *stakeholders*.¹³

En qualsevol cas, hi haurà administracions públiques i empreses privades que funcionaran millor o pitjor, i això serà bàsicament per les *capabilities* dels seus equips humans, de la seva organització, de la seva preparació i de la seva ètica i honestetat per poder assolir els objectius de sosteniment i millora de la societat que s'estableixin.

En el cas espanyol, hi ha una confiança, estranyament, molt alta amb l'Estat, i això pot ser una conseqüència sociològica del llarg període de dictadura, i també d'altres factors. Podríem repetir aquí les reflexions, que ja hem fet, sobre el políticament correcte, i com es construeix l'opinió de la ciutadania.

En un treball de recerca elaborat en deu països europeus per la Fundació BBVA¹⁴, a la pregunta: «L'estat ha de tenir la responsabilitat principal a l'hora d'assegurar que tots els ciutadans puguin gaudir d'un nivell de vida digne?», la mitjana dels deu països era una resposta afirmativa en un 55%, amb un ventall de respostes en

¹³ Fink, Larry (2019): *Profit & Purpose*. Larry Fink's Letter to CEO's. BlackRock. Vegeu: <https://www.blackrock.com/americas-offshore/2019-larry-fink-ceo-letter> [consulta 2020.01.03].

¹⁴ Fundación BBVA (2013). *Values and Worldviews*. Vegeu: <https://www.fbbva.es/equipo/values-and-worldviews-valores-politicos-economicos-y-la-crisis-economica/> [consulta 2014.7.01].

què vuit països se situaven entre el 35% del liberal Regne Unit i el 59% de la socialdemòcrata Suècia, mentre que Espanya i Itàlia destacaven perquè estaven clarament per sobre dels altres països amb un 74% i 76%

respectivament de persones que creien que l'estat ho hauria de resoldre tot. Cal reflexionar sobre aquests resultats. Que la ciutadania espanyola pensi que qui ha de resoldre els seus problemes és l'estat d'una forma molt més clara que en l'imaginari d'altres països com Suècia –amb un estat social avançat i organitzativament eficient– és, com a mínim, estrany. A més, això vol dir que a Espanya només un 26% de la població pensa que els individus, la societat civil, ha de preocupar-se de resoldre els seus propis problemes, mentre que a Suècia això ho pensa més del 40% de la població, element que pot caracteritzar una comunitat amb menys empenta, iniciativa i capacitat de lluita, que espera que algú ja li resoldrà els seus problemes.

Des d'una altra perspectiva d'anàlisi, cal recordar que els protagonistes, persones jurídiques, de la societat no són només l'Administració pública i les empreses privades que hem analitzat, hi ha unes altres entitats que potser ajunten el millor i eviten el pitjor de cada part, que són les entitats de la societat civil, en especial, les fundacions, de gran tradició i presència a Catalunya.

Les fundacions són privades per les seves arrels històriques i per la seva naturalesa jurídica, per tant, potser poden ser més dinàmiques i adaptatives a les problemàtiques de la societat que les administracions públiques, amb un tracte més proper a les persones des de la seva dimensió humana, un tracte matisat i enaltit pels valors d'aquest tipus d'entitats. Per una altra banda, no es poden constituir pel benefici particular de ningú, han de tenir una finalitat que aporti al bé comú, no poden tenir afany de lucre, i estan clarament controlades per l'Administració pública, via el Protectorat i un dens marc de regulacions i controls.

Potser els hauríem de fer un espai rellevant en aquesta Catalunya del futur que estem dissenyant. Hi són des de sempre. Avui dia pràcticament una tercera part del sector educatiu i salut i una part encara més gran dels serveis d'atenció a les persones del país estan administrats per fundacions.

Estem en un país d'elevada tradició pactista, des de l'època medieval, quan el rei havia de pactar amb les Corts els impostos. Estem en un país on, tradicionalment, la iniciativa de la societat civil ha arribat abans als

“..cal recordar que els protagonistes de la societat no són només l'Administració pública i les empreses privades que hem analitzat. Hi ha unes altres entitats que potser ajunten el millor i eviten el pitjor de cada part, que són les entitats de la societat civil, en especial, les fundacions, de gran tradició i presència a Catalunya.”

“Potser els hauríem de fer un espai rellevant en aquesta Catalunya del futur que estem dissenyant. Hi són des de sempre. Avui dia pràcticament una tercera part del sector educatiu i salut i una part encara més gran dels serveis d'atenció a les persones del país estan administrats per fundacions.”

problemes que les iniciatives públiques al llarg de la història. Una societat civil avançada, dinàmica i moderna que ha fet escoles abans que cap administració cregués que havia de fer quelcom per educar els ciutadans, que ha fet hospitals molt abans que existís la seguretat social, que s'ha preocupat de preservar la cultura del país abans que hi hagués política cultural, o d'ajudar i atendre la gent gran i les persones amb alguna discapacitat abans que existissin lleis de dependència.

La riquesa i la força de la societat civil del país ha aportat i aporta des d'una rica tradició d'iniciatives per construir noves realitats, sigui amb fundacions, cooperatives, associacions, mutualitats, ateneus, o altres formes jurídiques, cadascuna amb els seus matisos que les caracteritzen, però totes d'arrel privada, i que neixen com a formes d'organització lliure dels ciutadans amb una llarga història en el país.

Les fundacions han fet coses que ningú no feia i que eren necessàries per tirar endavant el país. Quan, des d'una perspectiva històrica, l'administració pública corresponent ha anat arribant als diferents problemes s'ha continuat treballant i aportant amb una elevada i contínua col·laboració publicoprivada. Això ens ha permès arribar a tenir el país que tenim. Quan algú qüestiona la col·laboració publicoprivada no pot oblidar la realitat dels esforços, els equips humans, les infraestructures i les organitzacions posades en marxa per la societat civil. S'ha de tenir clar que sense aquesta aportació el país es pararia i no podria funcionar, amb el nivell i la qualitat que cal i tal com el coneixem.

Ningú no discuteix que les polítiques públiques, i les regles del joc per portar-les a terme, són una responsabilitat de l'administració pública, amb la participació en el disseny que pertoca de la ciutadania. Però aquestes polítiques públiques s'han d'executar amb professionalitat i eficàcia, pensant en les persones. Aquests són precisament els valors i l'experiència demostrada de les fundacions.

Un darrer element de reflexió, la societat futura probablement haurà de tenir una proporció creixent de l'economia social en el conjunt del context econòmic global. I cal recordar que la Unió Europea en tota la seva legislació regula que una de les exigències bàsiques de l'economia social és que només pot estar constituïda per entitats privades.

“Les fundacions han fet coses que ningú no feia i que eren necessàries per tirar endavant el país.”

“..la societat futura probablement haurà de tenir una proporció creixent de l'economia social en el conjunt del context econòmic global.”

En el cas de les fundacions, cal recordar que no apareixen en un sector quan hi ha benefici i després desapareixen. Sortosament, no segueixen la lògica de la *mà invisible* de l'Adam Smith, senzillament, hi són des de sempre, hi són, mentre faci falta per ajudar a millorar la societat.

En Michael E. Porter, professor de Harvard Business School, creador dels conceptes d'estratègia competitiva, qualificava les fundacions com el millor instrument, i aportava les següents reflexions:¹⁵

- «Les fundacions poden i han de conduir el progrés social. Tenen el potencial de fer un ús més eficient dels recursos escassos que els donants individuals o el govern».
- «[...] lliures de pressions polítiques, les fundacions poden explorar noves solucions als problemes socials amb una independència que el govern no pot tenir».
- «I en comparació amb els donants individuals, les fundacions tenen l'escala, l'horitzó de temps, i la gestió professional per crear beneficis per a la societat de manera més eficient».

La col·laboració publicoprivada és un valor històric, i molt important, de Catalunya, és l'extraordinari valor de l'organització, de la gent, de la societat civil, en un país sense estat, que ha hagut d'espavilar-se per resoldre els seus problemes al llarg de la història.

“La col·laboració publicoprivada és un valor històric de Catalunya, és l'extraordinari valor de l'organització, de la gent, de la societat civil, en un país sense estat, que ha hagut d'espavilar-se per resoldre els seus problemes al llarg de la història.”

La filantropia i el mecenatge

La filantropia és l'expressió més valuosa de la solidaritat cap al proïsme des de la societat civil. És una demostració del fet que els ciutadans poden i volen aportar a causes justes i bones pel bé comú, no per obligació legal, sinó per voluntat d'ajudar a millorar la societat, pel sentiment de tornar a la societat quelcom que ens ha estat donat.

En aquest terreny, l'estil anglosaxó i l'estil espanyol o català són ben diferents. Es calcula que la filantropia i el mecenatge representen un percentatge del PIB dels Estats Units gairebé trenta vegades més gran que el que representen a Espanya. Però es que França dona el

¹⁵ Porter, Michael E. & Kramer, Mark R. (1999): «Philanthropy's New Agenda: Creating Value». *Harvard Business Review*, November-December 1999.

doble d'Espanya, Alemanya el triple, i Itàlia sis vegades més, en relació amb els PIB respectius.

Hi ha diferents raons que poden explicar la diferència. Però el que cal remarcar és que s'hauria d'esperonar que els individus que formen la societat s'involucrin a ajudar a tirar-la endavant, en lloc de pensar que això no és el seu problema i que, si cal, ja ho resoldrà tot l'estat, que a la fi utilitzarà els mateixos diners o aportacions. Doncs, en termes generals, els diners públics no existeixen; són els diners dels ciutadans que vehiculen les administracions públiques corresponents d'acord amb els seus criteris polítics.

Una part de la cultura anglosaxona de la filantropia segurament està basada en l'ètica protestant i la seva relació amb l'esperit del capitalisme, segons les conegudes tesis de Max Weber.¹⁶ Aquesta orientació la va explicar clarament l'industrial americà Andrew Carnegie, tan aviat com l'any 1889, quan aconsellava: «Passar la primera part de la vostra vida aconseguint la quantitat més elevada d'educació possible, passar la segona part guanyant tots els diners que puguis i passar l'última part donant-los tots per causes que valguin la pena».¹⁷

Però el que és important en la filantropia no són només els diners o els béns materials, també és important, i molt, el temps dedicat a les bones causes. És a dir, el voluntariat, en totes les seves formes. Des del voluntari que acompanya una persona gran fins al que aporta el seu temps i el seu esforç en el patronat d'una fundació, òbviament, sense cap retribució per ajudar a tirar endavant la institució.

Com diu l'empresari i filantrop mexicà Manuel Arango: «Per nosaltres, la filantropia és una persona que està disposada a donar el seu temps, el seu talent, el seu treball, la seva creativitat per a l'entorn en què viu, per al benestar general».¹⁸

Una versió moderna de les idees de Carnegie la van posar en marxa, l'any 2010, amb èxit, en Bill Gates i en Warren Buffett, amb la iniciativa *The Giving Pledge*. Aquesta iniciativa intenta comprometre moralment les persones més riques dels Estats Units, i també d'altres

“..s'hauria d'esperonar que els individus que formen la societat s'involucrin a ajudar a tirar-la endavant, en lloc de pensar que això no és el seu problema i que, si cal, ja ho resoldrà tot l'estat.”

“Però el que és important en la filantropia no són només els diners o els béns materials, també és important, i molt, el temps dedicat a les bones causes. És a dir, el voluntariat, en totes les seves formes.”

¹⁶ Weber, Max (2012): *La ética protestante y el espíritu del capitalismo*. Madrid: Alianza.

¹⁷ Goldman, Paula (2016): «How a New Generation of Business Leaders Views Philanthropy». *Harvard Business Review*, February 29, 2016.

¹⁸ Arango, Manuel (2014): *Compromiso social y filantropía*. Barcelona: Fundación Arte y Mecenazgo.

països, perquè donin en vida o en el moment de morir una part molt rellevant de la seva fortuna a finalitats filantròpiques. En l'actualitat ja hi ha compromeses 210 persones de 23 països. Com diu Bill Gates: «Es tracta de construir una meravellosa tradició de filantropia que en última instància ajudarà el món a convertir-se en un lloc molt millor».¹⁹

En el cas de Catalunya, hi ha elements que fan difícil la concepció anglosaxona. En primer lloc, en termes generals, els tipus impositius són més alts que els dels països anglosaxons i també més alts que els d'altres comunitats autònomes espanyoles. Per tant, abans que una persona pugui plantejar-se fer una donació a les causes que ella cregui convenientes ja hi ha una part rellevant que se l'ha quedat l'estat per al seu finançament, teòricament com a mecanisme de redistribució de la renda, encara que s'haurien d'analitzar en profunditat els estudis i les aportacions de l'AIReF²⁰ per veure a la pràctica la utilitat, o no, dels impostos existents per aconseguir aquesta finalitat.

Un segon motiu molt important, en termes generals, és la manca de reconeixement social als mecenes o filantrops per la societat i els mitjans de comunicació, i darrerament, per les xarxes socials. Quan hi ha hagut alguna donació important d'algun empresari han aparegut crítiques amb insinuacions i sospites que donava els diners perquè havia evadit impostos, que els diners havien sortit de llocs obscurs o, en definitiva, preguntant-se que com es permetia que una persona privada decidís què feia amb el seu patrimoni.

Evidentment, aquestes interpretacions interessades no ajuden al fet que hi hagi més donacions, les insinuacions, tergiversacions i judicis de valor permanents són el contrari del que podria esperar-se una persona que voluntàriament dona sense contraprestació una part del seu patrimoni a finalitats d'interès comú. Practicar la crítica permanent, en lloc del reconeixement, no és el millor camí per interessar més persones en la implicació social i apujar el nivell de les donacions practicades.

Treballar per avançar en aquest tema és important, però no és senzill, hi ha massa interessos, i diferents

“Practicar la crítica permanent, en lloc del reconeixement, no és el millor camí per interessar més persones en la implicació social i apujar el nivell de les donacions practicades.”

¹⁹ The Giving Pledge (2020): *A Commitment to Philanthropy*. Vegeu: <https://givingpledge.org/Home.aspx> [consulta 2020.08.10].

²⁰ L'AIReF (Autoridad Independiente de Responsabilidad Fiscal) és una institució pública que va iniciar la seva activitat l'any 2014, i que té per finalitat vetllar per la sostenibilitat de les finances públiques com a via per assegurar el creixement econòmic i el benestar de la societat espanyola a mitjà i llarg termini.

components polítics i ideològics, però a la fi la perjudicada és la mateixa societat.

Fins ara hem parlat de mecenatge i donacions importants, però hi ha un altre tipus de filantropia clarament en augment. El micromecenatge, persones que donen quantitats petites, però que en fer-ho moltes persones tenen un efecte global molt important.

En el cas de Catalunya, aquesta és una pràctica en creixement, entre els anys 2003 i 2018, els catalans i les catalanes que han fet una donació declarant-la a l'Impost de la Renda de les Persones Físiques (IRPF) han passat de 308.000 persones a 735.000 persones. En altres termes, d'un 10% a un 20% dels que presenten declaració de l'IRPF a Catalunya. La donació mitjana també s'ha multiplicat per més de dues vegades, que ha passat de 71 a 145 euros per declaració. L'efecte combinat d'aquests fets ha portat al fet que les donacions globals de les persones físiques s'han multiplicat per pràcticament cinc vegades durant els anys estudiats, que ha passat d'uns 22 milions d'euros a més de 107 milions d'euros, unes xifres realment espectaculars.²¹

En l'avenç en la donació mitjana, sens dubte, té una gran influència la reforma tributària que es va posar en marxa l'agost del 2014, i que va culminar l'any 2016, passant la deducció per les persones físiques d'un 25% de les quantitats donades, a un 75% els primers 150 euros i entre un 30% i un 35% la resta, en funció de la permanència de les actuacions. Situació que, finalment, s'ha millorat en cinc punts els primers mesos del 2020 com una de les mesures preses per la pandèmia de la Covid-19.

Que l'important augment de persones que fan donacions s'hagi més que doblat no té una interpretació fiscal tan directa. Es tracta de persones que s'han anat involucrant en els temes de la societat que les envolta, que han tornat a temes de proximitat pels anys de la crisi econòmica, persones que han col·laborat a reduir els impactes negatius a la nostra societat. Haver passat d'un 10% a un 20% de declarants de l'IRPF que fan donacions és important, molt important, però això vol dir que encara hi ha un 80% que no fan donacions, i és aquí on s'ha d'incidir, per millorar la involucració, l'aportació, i en definitiva la solidaritat de la societat. Aquestes xifres mostren que la filantropia no és, o no és només, una cosa

“.. però hi ha un altre tipus de filantropia clarament en augment. El micromecenatge, persones que donen quantitats petites, però que en fer-ho moltes persones tenen un efecte global molt important.”

²¹ Fàbregas, Pere-A. (2019): *La filantropia a Catalunya. Evolució de les donacions 2003/2016*. Coordinadora Catalana de Fundacions. Les dades presentades corresponents a l'any 2018 encara estant pendents de publicació.

de rics, sinó de moltes persones amb un important esperit solidari.

Un punt important a tenir en compte és la possibilitat que tenen les comunitats autònomes d'afegir avantatges addicionals a les de les lleis generals espanyoles. En les declaracions dels residents fiscals al seu territori, aquí a Catalunya, està establert que les donacions per temes de llengua i medi ambient tenen una desgravació addicional del 15%. I, per als temes de recerca, d'un 25%. És un terreny on hi ha altres comunitats autònomes més generoses, i amb raó. Només cal fixar-se que la Generalitat de Catalunya no atorga cap avantatge fiscal a les donacions de sectors molt importants per a la comunitat, com són els àmbits social, cultural, educatiu i de salut, per només citar-ne uns quants. I aquí sí que s'hauria de fer una millora molt substancial.²²

En el cas de les deduccions per a les empreses en l'impost de societats, l'actuació ha estat diferent. Des de la implantació de la Llei del Mecenatge del 2002, les donacions d'empreses desgraven un 35%, i sí que hi ha permanència un 40% des de l'any 2016. És a dir, no hi ha hagut cap millora en gairebé vint anys, i potser ja seria el moment de tocar-ho. En el mateix període l'impost de societats sí que ha baixat del 30% al 25%. Si a les empreses cada cop se'ls demana més que s'involucrin en la societat que les envolta, millorar el tractament fiscal dels patrocinis i mecenatges empresarials potser és una assignatura necessària.²³

Cal recordar que en els primers mesos de l'any 2021 s'ha presentat al Congrés dels Diputats una proposició de llei de modificació de la Llei 49/2002, de 23 de desembre del règim fiscal de les entitats sense fins lucratiu i dels incentius fiscals al mecenatge, que proposa diferents modificacions i precisions per millorar el marc fiscal de les activitats de les fundacions i dels donants, sense poder preveure com acabarà definitivament.

Sortosament, la ciutadania no fa donacions només per motius fiscals, bàsicament ho fa per motius emocionals, per un sentiment íntim de justícia i equitat i d'interpretació

“Un punt important que cal tenir en compte és la possibilitat que tenen les comunitats autònomes d'afegir avantatges addicionals a les de les lleis generals espanyoles.”

“..que la Generalitat de Catalunya no atorga cap avantatge fiscal a les donacions de sectors molt importants per a la comunitat, com són els àmbits social, cultural, educatiu i de salut, per només citar-ne uns quants. I aquí sí que s'hauria de fer una millora molt substancial.”

²² Cal recordar, malgrat tot, que els beneficis que atorguen les lleis generals espanyoles carreguen en part sobre l'Administració central de l'Estat i en part sobre l'Administració de la Generalitat de Catalunya.

²³ Fàbregas, Pere-A. (2019): Les fundacions, una oportunitat per a la responsabilitat social de les empreses. Jornada “Idees i Compromís Social”. Sant Julià de Ramis: Fundació SER.GI i Cambra de Comerç de Girona.

i suport de la societat en la qual vivim. En definitiva, per ajudar a fer la societat més inclusiva i més humana.²⁴

L'estructura econòmica

Encara no coneixem totes les dades de com serà la crisi sanitària i econòmica que haurem de suportar. Hem viscut una primera fase de la pandèmia, prou dura i difícil. El món ja disposa de vacunes, però no per a tothom, ni a tots els països. A la vegada, van apareixen rebrots i noves variants de la Covid-19.

En definitiva, la situació es va controlant, però encara és clarament inestable. Les conseqüències per a l'economia es comencen a veure però cal donar temps al temps per veure quins efectes són més conjunturals, o més clarament estructurals, i ens porten cap a una societat diferent.

Per tant, les reflexions que venen a continuació estan fetes pensant en una situació en la qual ja s'han superat les primeres fases de la crisi, en les quals l'única opció era mirar d'apaivagar els pitjors efectes immediats amb subvencions, ERTO, ajuts i actuacions similars.

Però, i després? Quin model volem per a l'economia del país? Realment hi ha dues grans opcions: o continuar igual que fins ara o intentar fer un salt endavant preparant el país per a un futur que serà diferent, tant humanament com tecnològicament i econòmicament i potser també diferent en els aspectes polítics, que queden fora de la nostra anàlisi.

Fins ara hem tingut un model econòmic, diguem-ne, convencional. Cada vegada més despesa pública, amb les limitacions, sempre criticades, que implica la nostra pertinença a la Unió Europea, amb mesures de control, com a mínim, quant als nivells de dèficit i d'endeutament.

I també, augment de la pressió fiscal per finançar la despesa pública creixent, generada per la voluntat política i la dependència dels vots dels diferents governs en el poder i les demandes ciutadanes pràcticament il·limitades, sobre mil i un aspectes de la societat en què vivim, evidentment amb els marcadors ideològics dels governs de cada moment.

“Quin model volem per a l'economia del país? Realment hi ha dues grans opcions: o continuar igual que fins ara o intentar fer un salt endavant preparant el país per a un futur que serà diferent, tant humanament com tecnològicament i econòmicament.”

²⁴ Fàbregas, Pere-A. (2019): «Sempre s'ha d'agrair». *El Periódico* (9 juny 2019).

A Catalunya, estem en una economia que es caracteritza perquè la indústria ha perdut una part important del seu pes tradicional al país. Tenim una economia basada en els serveis i, més específicament, amb dos vectors molt importants: el turisme i el sector immobiliari. Són uns sectors que generen una ocupació poc sòlida, amb elevades dosis de volatilitat i temporalitat, i molta ocupació temporal encara que de poc nivell, i es pot afegir, amb poca demanda de formació especialitzada. Tot això comporta un sector d'exportació important en l'àmbit català i espanyol, però d'una dimensió relativa en el context internacional.

Pensant en el futur, caldria reflexionar per veure si no ens aniria millor en el mitjà i llarg termini optar per un model diferent, fixant-nos uns reptes de país més en la línia de la modernització i del futur sostenible.

Per exemplificar-ho, malgrat que amb una forçosa simplificació, hauríem de pensar si en el futur volem assemblem-nos més a Grècia o a Alemanya, en definitiva: turisme i construcció o una sòlida indústria 4.0 i d'empreses tecnològiques.

La recomanació clara seria per al segon model, això sí, estudiant amb precisió el procés de transició d'on estem ara fins a arribar al nou marc de referència desitjat, per intentar reduir al mínim els problemes que pugui causar el procés de transició.

Fer un creixement en indústria i tecnologia, amb una exigència clara de sostenibilitat i reduït o nul impacte sobre els sistemes naturals. Un creixement que ajudés a modernitzar el conjunt del país fent un accelerat *upgrade* dels coneixements i de la pràctica de la tecnologia entre la ciutadania.

D'aquesta manera aprofitaríem la creativitat i les possibilitats d'innovació que té Catalunya, a part dels seus innegables elements de posició geogràfica, clima, bones connexions, un bon sistema universitari i de centres de recerca, i preus relativament assequibles en relació amb altres zones europees.

La capacitat d'atraure inversions internacionals és bàsica per al desenvolupament econòmic del país, i cal potenciar els seus elements positius, creant un entorn ben diferent de l'actual a Espanya que, segons l'informe *Doing Business* del Banc Mundial, se situa en el lloc 97 entre 190 països quant a les facilitats que es donen per començar un negoci.

“Fer un creixement en indústria i tecnologia, amb una exigència clara de sostenibilitat i reduït o nul impacte sobre els sistemes naturals. Un creixement que ajudés a modernitzar el conjunt del país fent un accelerat *upgrade* dels coneixements i de la pràctica de la tecnologia entre la ciutadania. D'aquesta manera aprofitaríem la creativitat i les possibilitats d'innovació que té Catalunya.”

Crear un país competitiu, però competitiu en disseny, innovació i tecnologia, i amb una sòlida base exportadora. Amb això podem competir amb els països del Magrib o del sud-est asiàtic. Amb el que no podem competir, però, és amb els costos de la nostra mà d'obra.

La indústria ofereix uns llocs de treball, més estables, més ben retribuïts i que demanen una formació més alta de la societat catalana. Això probablement ens portaria a una reducció dràstica de l'abandó prematur dels estudis, que és gairebé el doble a Catalunya que a la Unió Europea (19% contra 10%). S'hauria d'estudiar més. No és del mateix nivell la preparació necessària per treballar en un laboratori de robòtica, o en una plataforma de logística globalitzada, que la que cal per fer de cambrer o de paleta.

I això ens porta a un dels grans problemes de l'economia catalana, la situació de la formació per proveir les empreses i l'economia en general dels professionals capacitats adequadament per als requeriments de cada moment, en un món que evoluciona ràpidament i on la competència és el marc de referència permanent.

S'hauria d'evitar el fenomen d'una part de la població amb clarament menys formació de la necessària i, també, una altra part de la població amb un nivell de sobreformació innecessària. Els primers, si van a l'atur, serà difícil que puguin trobar una nova ocupació, i els segons ja potser no trobaran mai una ocupació del seu nivell formatiu que no té cabuda a la nostra economia, havent de marxar a altres països. La reflexió és d'una certa complexitat, aportem alguns conceptes en l'apartat de coneixement.

Un altre element rellevant és el de la pressió fiscal, vivim en un entorn de tipus fiscals alts, més alts que en moltes altres comunitats autònomes de l'Estat espanyol, i que en molts països europeus, i a més creixents. Però això a la vegada coincideix amb el fenomen que la taxa de recaptació de la nostra hisenda en relació amb el PIB és de les més baixes d'Europa, uns vuit punts menys que la mitjana europea. L'explicació clara és l'existència elevada d'economia submergida. Abans d'apujar impostos s'hauria de ser capaç de recaptar els que ja existeixen i acabar amb l'economia submergida de forma eficaç. Un altre punt recurrent i de la màxima importància és la necessitat ineludible d'assegurar l'eficàcia i l'eficiència en la despesa pública.

“S'hauria d'evitar el fenomen d'una part de la població amb clarament menys formació de la necessària i, també, una altra part de la població amb un nivell de sobreformació innecessària.”

“Abans d'apujar impostos s'hauria de ser capaç de recaptar els que ja existeixen i posar fi a l'economia submergida de forma eficaç.”

La crisi ha fet palès que la societat tenia possibilitats de viure d'una altra manera la seva relació amb les tecnologies disponibles. Durant les setmanes del confinament hem fet un salt increïble, com a societat, en la utilització del teletreball, i també, i això és molt important, de la teleescola i de la telefamília. Hem evolucionat en poques setmanes, però el canvi ha vingut per quedar-se, ara s'ha de veure com es pot aprofitar aquest avenç.

Un avenç que pot servir per construir estructures més àgils, i més barates a les organitzacions, que permetin amb innovació i tecnologia facilitar els nous reptes de la crisi econòmica que hem de superar.

Com hem dit, no podem competir en costos salarials amb la Xina i països similars, hem de competir en innovació i tecnologia. Però potser també hem de reflexionar en elements poc visibles però d'una importància definitiva, com són la innovació aplicada no a la tecnologia sinó als models de negoci. Reflexionar sobre com dos negocis absolutament convencionals, fer roba o mobles de fusta, amb la seu corporativa a Europa, de sobte són un èxit a escala internacional —com és el cas d'INDITEX o IKEA. O l'activitat del *last mile delivery* en distribució, així com tants d'altres.

Per una altra banda, la crisi sanitària ha posat en qüestió, canvis substancials que s'havien anat produint en el model econòmic del món en els darrers anys. De sobte hem descobert que una gran part de les medicines i dels equipaments sanitaris del món es produïen a la Xina, o l'Índia, hem descobert que la globalització, a part de crear creixement econòmic i transferir una part de renda d'Europa a altres zones, també ha produït un fenomen de dependència en productes que d'improvís són estratègics. I això posa en qüestió les llargues cadenes logístiques de subministrament d'Europa o dels Estats Units, i la debilitat estructural que això comporta. Aquesta constatació i la nova realitat portarà canvis, els països hauran de definir fins a on volen ser dependents del subministrador més barat, fora de les fronteres i a l'altra banda del món, i aquest moviment pot crear noves oportunitats.²⁵

Unes paraules sobre la temàtica de les infraestructures. Quan a Espanya va acabar el franquisme, hi havia un dèficit clar d'infraestructures en tot el país, faltava de tot,

“La crisi ha fet palès que la societat tenia possibilitats de viure d'una altra manera la seva relació amb les tecnologies disponibles.”

“..hem de reflexionar en elements poc visibles però d'una importància definitiva, com són la innovació aplicada no a la tecnologia sinó als models de negoci.”

“..els països hauran de definir fins a on volen ser dependents del subministrador més barat, fora de les fronteres i a l'altra banda del món, i aquest moviment pot crear noves oportunitats.”

²⁵ «Has covid-19 killed globalisation?» *The Economist*, 14 de maig de 2020. Vegeu: www.economist.com/ [consulta 2020.05.16].

ferrocarrils, carreteres, hospitals, escoles i moltes coses més. Amb els anys passats, que ja en són molts, el canvi en les infraestructures del país ha estat capital. Ara cal veure quines infraestructures són necessàries i quines no calen. S'ha de ser clarament més selectiu.

Hem vist decisions oscil·lants que, de sobte, fan que Espanya sigui el segon país en kilòmetres de línies de trens d'alta velocitat del món, només superats per la Xina, i que a la vegada sigui la xarxa d'alta velocitat amb el nivell d'utilització més petit també de tot el món. I per contra, tenim dèficits clars en els ferrocarrils de Rodalies de les grans ciutats, que tenen un nivell d'utilització altíssim. Per una altra banda, després dels anys que fa que en parlem, no hem estat capaços de tirar endavant el Corredor del Mediterrani, l'ambiciós projecte de connectar per ferrocarril de mercaderies tot el Llevant espanyol amb Europa. Però, en canvi, tenim un túnel de l'AVE al Pertús amb problemes financers, perquè no hi passen de molt ni els passatgers ni les mercaderies que s'havien previst.²⁶

S'han de fer les infraestructures necessàries, però han de ser útils i eficients, que aportin una rendibilitat social positiva. Seria bo disposar d'una autoritat independent que pogués avaluar els projectes i ordenar-los per a la seva aportació a la societat, i no per altres motius. A l'època del postcoronavirus hi ha elevades sumes disponibles de fons provinents de la Unió Europea, que demanen ser invertits en projectes que aportin positivament a la reforma i modernització de la societat, i s'haurien de triar projectes que millorin la plataforma de llançament de l'economia i la societat catalana encarada al futur, amb avenços clars amb sostenibilitat, economia circular, transformació digital, formació, estructuració de la recerca, desenvolupament social i avenços clars en cultura, salut, serveis socials, i involucració i apoderament de la societat civil del país. En definitiva, modernització de la societat i noves palanques de creixement futur en una societat més justa, i més equilibrada des de la perspectiva dels Objectius del Desenvolupament Sostenible (ODS) de les Nacions Unides.

“S'han de fer les infraestructures necessàries, però han de ser útils i eficients, que aportin una rendibilitat social positiva. Seria bo disposar d'una autoritat independent que pogués avaluar els projectes i ordenar-los per a la seva aportació a la societat, i no per altres motius.”

²⁶ García, Pablo (2018): «España, el país con la red de AVE más infrautilizada del mundo». *El Independiente* (16 enero 2018).

La creació i transferència de coneixements

En aquest apartat, inclourem reflexions sobre el món de l'ensenyament, la universitat i la recerca, activitats i sectors relacionats amb la creació i transferència de coneixements dins de la nostra societat.

Una primera reflexió que pot servir de marc de referència és la constatació del problema existent entre la preparació dels professionals que formen els sistemes educatius i els requeriments de la societat. No sempre tot acaba de lligar, hi ha disfuncions importants, tant pensant en la societat en general com pensant en l'economia i les empreses. Cal tenir en compte que les empreses han d'endegar les seves activitats, però tenint en compte la seva funció social de crear ocupació i creixement econòmic; en definitiva, aportant benestar als ciutadans i millora a la societat que les envolta.

Hem de constatar que segons la informació i les anàlisis disponibles en l'àmbit de la Unió, preparats per l'*European Center for the Development of Vocational Training*, les coses no acaben d'encaixar, i s'afirma que:²⁷

- «Les dades mostren que un de cada cinc joves europeus està ocupat en un lloc de treball que requereix un nivell de qualificació inferior al que posseeixen [són els que es designen per *overeducated*]».
- «El que és important és el fenomen de manca d'habilitats... L'enquesta revela que un de cada cinc europeus està poc qualificat [*underskilled*] en el moment de contractar-lo».

Això comporta que, en l'àmbit europeu, hi ha un desequilibri molt important entre els perfils d'educació de les persones i els requeriments dels llocs de treball de l'economia. Sigui per massa formació, perfils que no troben un lloc de treball en el fet que calgui tanta formació i, tanmateix, perfils amb un clar dèficit de la formació necessària. En definitiva, una falta d'ajust i de congruència rellevant entre allò que fa el sistema educatiu i allò que necessita el sistema productiu.

Si això és així a Europa, en el cas espanyol o català, la situació és clarament d'una complexitat més gran per les característiques especials de la nostra realitat. Tenim una

²⁷ CEDEFOP (European Center for the development of Vocational Training) (2016): *EU workforce: overeducated yet underskilled?* Thessaloniki: #ESJsurvey Insights núm. 7.

part molt important de la nostra població que no ha passat de l'ensenyament obligatori, és a dir, de l'ESO, un 44% de la població a Espanya contra un 27% a la UE. Una situació clara de falta de formació de grans quantitats de persones.

Per contra, que hagin fet estudis de secundària (batxillerat o formació professional) la UE presenta un 47% de la població contra només un 24% a Espanya. La diferència prové bàsicament de la gran proporció de ciutadans i ciutadanes que a Europa han seguit estudis de formació professional, contra el que passa a Espanya que els estudiants es plantegen més:

- o continuar amb els estudis fent el batxillerat, pensant que després aniran a la universitat,
- o quedar-se amb els estudis obligatoris, intentant col·locar-se en llocs de treball que no requereixen una gran formació per portar-los a terme, com moltes ocupacions del sector turístic i de la construcció.

Encara que, de mica en mica, la proporció d'estudiants que es decanten després de l'ESO per continuar estudiant i es matriculen en estudis de formació professional va augmentant de forma permanent.

Aquesta situació causa a Catalunya més abandonament prematur de l'escola que a Europa, tant com el doble. També provoca més atur juvenil, i és una de les causes més clares de l'elevat i permanent atur estructural de l'economia espanyola. La situació és de molta gent sense cap formació especialitzada, que, si va a l'atur, és molt difícil que torni a trobar una ocupació en un món cada vegada més tecnificat.

Cal remarcar que hi ha una estreta correlació estadística inversa entre la proporció de la població que ha estudiat formació professional i la taxa d'atur de la població adulta en el conjunt dels països de la UE. Als països amb més formació professional hi ha clarament menys atur. Catalunya hauria de fer un pas endavant decidit en aquesta temàtica, i avançar en l'FP dual, i més si escull una opció de desenvolupament futur basada en la indústria i la tecnologia.²⁸

Ens hauríem de plantejar quins són els objectius últims de l'ensenyament, sobretot dels anys de l'ensenyament obligatori. La finalitat és únicament traspasar

“Traspassar coneixements és ensenyar-los? O és crear l'entorn escaient perquè les persones els descobreixin? Què és més important: saber o saber fer, en la línia de l'actual renovació pedagògica?”

²⁸ Fàbregas, Pere-A. (2017): *La Formació Professional a la Catalunya del segle XXI*. Escola de Formació Professional Avançada (ESDI).

coneixements, o formar ciutadans, o les dues coses a la vegada?

Traspassar coneixements és ensenyar-los? O és crear l'entorn escaient perquè les persones els descobreixin? Què és més important: **saber** o **saber fer** en la línia de l'actual renovació pedagògica?

A l'escola s'han d'aprendre valors, s'ha d'aprendre tolerància i el valor del diàleg, s'ha d'aprendre que la veritat no existeix, que no la té ningú, que el que té la gent són opinions, més o menys suportades amb arguments i també amb emocions. S'ha d'aprendre a no excloure ningú, a raonar amb tothom, també amb la família.

S'ha d'aprendre pensament crític, que vol dir arribar a pensar per un mateix, escoltant els altres, respectant totes les opinions, però finalment acceptant el que el lliure albir de cadascun li sembli adequat. S'ha d'esperonar el pensament creatiu, el fet de no posar-se limitacions, el pensament o la saviesa no convencional (*unconventional wisdom*), no acceptant d'entrada ni el pensament establert a la societat més convencional, ni tampoc el pensament contrari, ni el que en podríem dir políticament correcte.

En definitiva, al sector educatiu cal mantenir la col·laboració entre l'àmbit d'iniciativa pública i l'àmbit d'iniciativa privada. L'educació ha de ser un eix estratègic de país i cal fer una aposta per la innovació. Educació cooperativa i per projectes, centrada en l'aprenentatge per competències i amb el suport de la tecnologia. Formar persones amb sentit crític i amb capacitat per transformar la realitat.²⁹

Des d'una altra perspectiva, caldria esperonar la formació professional incidint en la seva acceptació social. També caldria fomentar la progressiva introducció de les escoles de segona oportunitat per permetre obrir el ventall d'oportunitats i de possibilitats de desenvolupament humà per a tothom.

Una reflexió final sobre aquesta temàtica ens portaria a considerar la gran riquesa de l'existència d'escoles públiques i escoles concertades, amb una varietat de plantejaments i de projectes dels corresponents equips educatius. Però si creiem que l'escola és un bé públic, a part d'igualar programes, també s'haurien d'avançar en la

“..al sector educatiu cal mantenir la col·laboració entre l'àmbit d'iniciativa pública i l'àmbit d'iniciativa privada. L'educació ha de ser un eix estratègic de país i cal fer una aposta per la innovació. Educació cooperativa i per projectes, centrada en l'aprenentatge per competències i amb el suport de la tecnologia. Formar persones amb sentit crític i amb capacitat per transformar la realitat.”

“..caldria esperonar la formació professional incidint en la seva acceptació social. També caldria fomentar la progressiva introducció de les escoles de segona oportunitat per permetre obrir el ventall d'oportunitats i de possibilitats de desenvolupament humà per a tothom.”

²⁹ Observatori de Fundacions (2020): *Línies estratègiques de país*. Coordinadora Catalana de Fundacions, enquesta juliol 2020.

inclusió de tots els i les alumnes, i fer que l'assignació de recursos públics per plaça fos la necessària per assolir els objectius de l'ensenyament, i no hi hagués la greu discriminació econòmica que pateix en l'actualitat l'escola concertada.

Una altra cara de la situació és la que fa referència als estudis universitaris. A Catalunya hi ha una gran oferta d'universitats, tant públiques com privades. El que caldria és reflexionar sobre per quin motiu a Catalunya tanta gent va a la universitat, una proporció de la població clarament més alta que la mitjana de la Unió Europea. Caldria veure també si una vegada acaben els estudis troben una ocupació equivalent al seu nivell de formació o no.

Cal aprofundir en l'anàlisi sobre per què després de l'esforç d'uns estudis universitaris no es troba la feina adequada, i se n'ha d'acceptar finalment una que no requeria tanta formació, o si l'únic camí és el d'haver d'expatriar-se, amb les conseqüències familiars i personals que comporta, i també de pèrdua de talent del país. Si l'economia catalana s'orientés cap a més indústria i més tecnologia, la demanda de persones amb una preparació més gran pujaria i, en part, el problema s'aniria suavitzant.

Un altre problema està en l'orientació de la universitat catalana, en la qual han crescut de forma important l'oferta de graus i postgraus, però caldria veure si la formació que s'ofereix coincideix amb els requeriments del que cal a les empreses per fer una economia competitiva. Amb la publicació d'un dels darrers rànquings internacionals d'universitats, un diari titulava: «La universitat espanyola perd prestigi internacional per la seva desconexió de l'ocupació»³⁰, explicant que una part de l'èxit d'una universitat és no solament el seu nivell acadèmic i d'exigència, sinó també si prepara els professionals que li calen a la societat. Aquesta connexió de les universitats amb el teixit social que les envolta és fonamental en l'avaluació de la seva utilitat social.

És clar que una part del problema és fora de les universitats i ve de les creences sociològiques de la població, que pensa que com més títols, graus i màsters, més fàcil és trobar una ocupació de qualitat. Aquesta concepció té defectes. Ser capaç d'obtenir molts títols vol dir que la persona que sigui serveix per estudiar, però no és un element decisiu, que pugui assegurar el seu èxit en la seva activitat professional, en què es posen en

³⁰ La Vanguardia (10 juny 2020).

funcionament altres recursos, com el treball en equip, l'empatia personal, el lideratge, la capacitat d'assumir responsabilitats i molts altres elements.

La darrera reflexió passa per la següent consideració: si volem atraure talent català cap a les nostres universitats, si també volem atraure'n d'internacional, potser caldria pensar si el sistema d'interpretació de l'espai Bolonya que s'ha implantat a Espanya i a Catalunya de graus de quatre anys i un de màster, contra allò més freqüent a Europa (el 3+2), hi ajuda o més aviat perjudica. Estudiants europeus amb molt de talent, si poden fer un grau amb tres anys al seu país o a quasi qualsevol país d'Europa, és difícil pensar que es traslladin a Catalunya a fer el mateix en quatre anys.

En relació amb l'espai de la recerca a Catalunya, d'entrada, cal constatar l'èxit de la creació de l'ICREA (Institució Catalana de Recerca i Estudis Avançats) l'any 2001, i l'extraordinària aportació d'aquests anys, per l'atracció de talent que ha comportat, i el nivell i qualitat dels treballs desenvolupats.

A Catalunya necessitem una recerca basada en l'excel·lència i amb una gran capacitat de talent, tant català com internacional. Aquests darrers anys hem aconseguit estar entre els primers països del món en producció científica per habitant. Però ens queda un gran repte: com passar de la producció de *papers* a aconseguir patents i crear *spin-off*, que ens portin a desenvolupar indústria i nous llocs de treball especialitzats i, amb tot plegat, crear capacitat exportadora per a l'economia catalana.

El repte és difícil, per les dificultats que sempre hi ha hagut de relació de la universitat i l'empresa a casa nostra, i també pel sistema de promoció a les universitats, però és absolutament imprescindible estar presents en aquest món i amb aportacions de qualitat, per assegurar la presència futura de l'economia catalana en el concert internacional.

Però, en definitiva, en el camp de la recerca es necessita que funcioni la col·laboració publicoprivada per atraure més talent, comentar la recerca bàsica i la seva aplicació bàsica, i fomentar la productivitat a través de la transferència de coneixement. I, sobretot, optar per l'excel·lència i la recerca amb visió de futur, no solament

“Aquests darrers anys hem aconseguit estar entre els primers països del món en producció científica per habitant. Però ens queda un gran repte: com passar de la producció de *papers* a aconseguir patents i crear *spin-off*, que ens portin a desenvolupar indústria i nous llocs de treball especialitzats, i amb tot plegat, crear capacitat exportadora per a l'economia catalana.”

“...en el camp de la recerca es necessita que funcioni la col·laboració publicoprivada per atraure més talent, comentar la recerca bàsica i la seva aplicació bàsica, i fomentar la productivitat a través de la transferència de coneixement. I, sobretot, optar per l'excel·lència i la recerca amb visió de futur, no solament de curt termini.”

de curt termini. Al temps, de fer un ús eficient dels recursos escassos.³¹

L'espai de la cultura

Per parlar de cultura potser cal fer una reflexió prèvia sobre què entenem que és el que en diem cultura, ja que de vegades el concepte s'encasella, d'una manera reduccionista, en el fet de considerar que la cultura és només el cultiu de les arts, la genialitat o les excentricitats dels creadors i creadores, les estètiques, i tot el seguit d'elements que comporten emocions i sensibilitats, i que aporten un enriquiment de la personalitat de la ciutadania. Evidentment la cultura és tot el que hem dit, però també és molt més.

El diccionari de l'*Institut d'Estudis Catalans* explica que la cultura és:

- El conjunt de les coneixences literàries, històriques, científiques o de qualsevol altra mena que hom posseeix com a fruit de l'estudi, de les lectures, de viatges, d'experiència, etc.
- I també, el conjunt dels símbols, valors, normes, models d'organització, coneixements, objectes, etc., que constitueixen la tradició, el patrimoni, la forma de vida, d'una societat o d'un poble.

Per tant, la cultura es componria del conjunt de coneixements de les persones i també el conjunt d'elements de la tradició, els valors, i la forma de vida d'una societat, i aquest és el real i quasi increïble abast del concepte de cultura.

Un element addicional important de la definició que potser es pot afegir és el que aporta el diccionari de la *Real Academia Española* quan diu que: «Cultura és el conjunt de coneixements que permeten a algú desenvolupar el seu judici crític». Aquí ens hem de remetre a la preemptòria necessitat de fomentar el pensament crític que hem citat a l'apartat corresponent al coneixement.

L'amplitud del concepte explica la complexitat de poder-ne parlar en propietat, ja que inclou moltes coses i ben diferents però també explica l'interès de la societat en la temàtica. Una bona demostració de la rellevància d'aquest àmbit és constatar que en el sector de la cultura

³¹ Observatori de Fundacions (2020): *Linies estratègiques de país*. Coordinadora Catalana de Fundacions, enquesta juliol 2020.

és on s'han creat i treballen més fundacions de Catalunya, un important 53% del total. Són fundacions que gestionen 1.700 centres i donen feina a gairebé 20.000 persones, a més de comptar amb unes 18.000 persones voluntàries.

Com diu la Comissió de les Fundacions de Cultura de la Coordinadora Catalana de Fundacions: «Seria impensable el nostre imaginari cultural, identitari i artístic sense un edifici com la Pedrera, sense l'obra de Joan Miró, de Picasso o de Salvador Dalí, sense el llegat de Pau Casals, o sense tants projectes filantròpics que incideixen en l'art, en l'educació i en el pensament amb un fort impacte social a través d'aquest miler de fundacions dedicades a la cultura».³²

Les inquietuds culturals del país han estat i són importants, sortosament podem mostrar i explicar tant grans creadors com grans intel·lectuals, i un important patrimoni històric, i també una manera de ser i unes grans tradicions a preservar i difondre.

El problema és de finançament. La sensibilitat dels diferents governs al llarg del temps en relació amb el fenomen cultural ha estat minsa i, per tant, la part del pressupost públic dedicat a la cultura, poc reeixida, situació agreujada per la crisi financera començada el 2008, i ja veurem amb l'actual situació de pandèmia. També caldria una reflexió sobre els tipus de l'IVA aplicats al sector de la cultura, que s'haurien d'anar ajustant. En tots els casos l'IVA hauria de ser superreduït, del 4%, per facilitar el consum cultural de la població.

Per una altra banda, el finançament privat depèn del tarannà del país quant a filantropia i mecenatge, i de la seva acceptació social, temes dels quals ja hem parlat. I també, del que ajudi, a tot plegat, la legislació fiscal espanyola del mecenatge, curta en termes internacionals. Un marc, en conjunt, d'una certa complexitat.

La Comissió de Fundacions de Cultura diu en el seu recent manifest: «Volem afegir la força que representen les fundacions en la nostra realitat cultural a la reivindicació d'un augment del pressupost públic que es dedica a aquest àmbit. La nostra reivindicació, a banda de l'increment que hagi de fer l'erari públic, es focalitza en una millora en la llei de mecenatge que faciliti encara més l'acció de les fundacions donant més autonomia a les

“La sensibilitat dels diferents governs al llarg del temps en relació amb el fenomen cultural ha estat minsa.”

“També caldria una reflexió sobre els tipus de l'IVA aplicats al sector de la cultura, que s'haurien d'anar ajustant. En tots els casos l'IVA hauria de ser superreduït, del 4%, per facilitar el consum cultural de la població.”

³² Comissió de Fundacions de Cultura (2020): *Manifest de la Comissió de Cultura de la CCF. La cultura no és un privilegi, la cultura és un dret*. Coordinadora Catalana de Fundacions (28 maig 2020).

decisions que podríem prendre els ciutadans sobre els nostres impostos, seguint l'exemple de països com França».

S'avalua que la inversió en cultura a Catalunya no arriba als 40 euros per persona, mentre que en alguns països europeus ja es mou entre 300 i 500 euros, unes deu vegades menys.³³

Un altre aspecte del món de la cultura, també ben rellevant, és el nivell de consum cultural del país, i com estimular-lo perquè vagi creixent, i es pugui així apujar el nivell cultural mitjà de la població i justificar millor les despeses i inversions en aquest sector, creant un cercle virtuós. Les dades estan publicades per la Generalitat.³⁴

Un altre cop, cal remarcar la importància de la formació i de l'avaluació social dels comportaments. A l'escola cal aprendre i practicar el consum cultural, fent activitats, anant a veure exposicions i museus, potser ensenyant un instrument musical, entrenant el costum de llegir per després poder debatre, i tantes coses més. I tan important com això és la situació de la cultura com un valor positiu per als individus en els grups socials dintre de la mateixa escola. La involucració dels pares és així mateix fonamental. La cultura no ha de ser, no pot ser, elitista si volem que sigui un valor generalitzat, que ajudi al desenvolupament humà de la societat en la qual estem immersos. Com diu la Comissió de Fundacions de Cultura: «La cultura no és un privilegi, és un dret». Un dret que s'ha de poder exercir.

L'altre vessant de la cultura és el que té a veure amb la preservació de la tradició, els valors i la forma de vida d'una societat, i aquí cal recordar que Catalunya és un país petit, obert al món, que tenim una cultura mil·lenària, i que preservar-la és una obligació dels ciutadans, i més si no volem desaparèixer engolits per les cultures dominants, actualment anglosaxones, en l'àmbit internacional. És important la nostra presència a Internet, disposar d'un elevat nombre de pàgines en català, la quantitat d'entrades a la Viquipèdia, i la utilització dels altres instruments disponibles, com el domini .cat. Tot per poder mantenir els elements rellevants de la nostra

“A l'escola cal aprendre i practicar el consum cultural.”

“És important la nostra presència a Internet, disposar d'un elevat nombre de pàgines en català, la quantitat d'entrades a la Viquipèdia, i la utilització dels altres instruments disponibles, com el domini .cat. Tot per poder mantenir els elements rellevants de la nostra identitat cultural, i a la vegada difondre i facilitar el coneixement de la nostra cultura i de la seva aportació al patrimoni global.”

³³ Costa, Víctor (2020): «Esteve: "Tenim un problema greu com a país amb la cultura"». *Via Empresa* (2020.05.30). Vegeu: www.viaempresa.cat [consulta 2020.08.20].

³⁴ Generalitat de Catalunya (2019): *Enquesta de participació cultural de Catalunya 2019*. Vegeu: https://dadesculturals.gencat.cat/web/.content/dades_culturals/09_fulls_decultura/arxius/64_DeCultura_64_EnquestaParticipacio-2019.pdf [consulta 2020.08.22].

identitat cultural, i a la vegada difondre i facilitar el coneixement de la nostra cultura i de la seva aportació al patrimoni global.

Per a aquestes finalitats, també és important disposar d'un important nombre d'equipaments culturals de primer nivell que tinguin capacitat d'atracció del turisme nacional i internacional, i que ens ajudin a donar a conèixer aquest llegat i aquesta projecció de futur.

Potser per acabar aquest apartat es pot recordar el que deia, fa poc, la Marta Esteve, directora de la Fundació Carulla: «La cultura ens ha cuidat l'ànima durant el confinament».

El món de la salut

Estem a l'era del coronavirus, de la Covid-19, l'arrel directa del que està passant. És un tema complex de salut pública. Normalment creïem que el sistema de salut de Catalunya tenia un bon nivell, per no dir que pensàvem que era un dels millors sistemes de salut en el context europeu, i que es caracteritzava per la seva gran tradició d'entesa, coordinació i col·laboració publicoprivada. I, de sobte, ens hem vist immersos en un entorn voraginós, diferent, inesperat.

Què ha passat? Doncs immersos en el món de la immediatesa que ens envolta com a paradigma de la realitat, no ens hem adonat de la raó que tenia el filòsof grec Heràclit d'Efes (c. 540 aC – c. 480 aC) quan explicava que «l'únic permanent és el canvi». Ens ha mancat, no al sistema de salut català, sinó al món en el seu conjunt, la sensibilitat dels governs i de les institucions per poder captar amb anticipació per on anirien els camins del futur, el que Igor Ansoff, professor nord-americà d'estratègia, denominava les *weak signals*, els senyals dèbils del canvi, per així poder aprofitar l'anticipació, poder preparar-se i gaudir de l'avantatge estratègic abans que els senyals dèbils es transformin en fortes senyals i tinguem el canvi a sobre, de manera sobtada i imprevista tal com ha passat.³⁵

Un exemple de sensibilitat per a les *weak signals* pot ser la conferència TED de Bill Gates, el fundador de Microsoft, pronunciada el dia 3 d'abril de 2015 amb el títol *The next outbreak? We're not ready* ("El pròxim brot? No

³⁵ Ansoff, Igor (1975): «Managing Strategic Surprise by Response to Weak Signals». Califòrnia. *Management Review*, vol. XVIII, núm. 2, p. 21-33.

estem preparats”), en què ja anunciava que el risc més important per a la humanitat per als següents anys ja no seria el d'una possible guerra nuclear, ni tan sols el canvi climàtic, sinó el brot i la difusió incontrolada d'un virus de transmissió ràpida, per a la qual cosa els diferents països del món no estaven preparats. Aquesta era la prognosi de Gates, basada en la seva experiència en la lluita contra la malària mitjançant la seva fundació, i la seva anàlisi de la crisi del virus de l'Ebola d'aquells anys.³⁶

Cinc anys més tard, avui l'any 2020, l'aparició de la Covid-19 ha confirmat per desgràcia la visió de Gates, lamentablement el món continuava sense estar-hi preparat. Potser ara es prendran mesures per avaluar de forma continuada els perills que poden amenaçar la humanitat, i fer l'oportuna tasca de preparació per minimitzar-ne els efectes.

Cal remarcar que, malgrat els problemes del nostre sistema de salut aquests darrers mesos, creiem que és un bon sistema en circumstàncies normals, però clarament no estava preparat per l'aparició d'improvís d'una pandèmia de gran magnitud. No hi havia materials estratègics als magatzems, ni protocols concrets d'actuació, ni prou personal entrenat, ni el més mínim coneixement de què cal que faci la població, ni tantes altres coses. L'anticipació és important, permet agilitzar la resposta i suavitzar els impactes.

Des d'una altra perspectiva, Catalunya té una característica ben curiosa i remarcable, amb relació al món de la salut, i que cal retenir, any rere any: la demanda més nombrosa de places que fan els estudiants del país que volen accedir a la universitat, per la selectivitat, és per estudiar medicina com a primera opció. Una demostració clara del prestigi que tenen al país els estudis de medicina, les facultats que els ensenyen i el mateix sistema sanitari.

En el món de la salut de Catalunya són molt importants les fundacions, tant hospitalàries com sociosanitàries, o especialitzades en salut mental, i fins i tot en assistència primària. La seva dimensió també és rellevant. Entre les deu fundacions més grans del país, la immensa majoria són del sector de la salut, a causa de la dimensió dels actius que administren, els immobles i les instal·lacions,

“Entre les deu fundacions més grans del país, la immensa majoria són del sector de la salut, a causa de la dimensió dels actius que administren, els immobles i les instal·lacions, el nivell de la seva activitat econòmica i de servei, i el nombre de persones en els seus equips.”

³⁶ Vegeu:

https://www.ted.com/talks/bill_gates_the_next_outbreak_we_re_not_ready [consulta 2020.03.20].

el nivell de la seva activitat econòmica i de servei, i el nombre de persones en els seus equips.

Les fundacions de salut donen ocupació a quasi 25.000 professionals, cosa que representa un 25% del total de persones que treballen en el sector al país, que van administrar el 27% dels ingressos econòmics del sector l'any 2018. Per acabar de perfilar les dades de les fundacions de salut en relació amb el conjunt del sector de salut de Catalunya, cal recordar que disposen d'un 18% dels llits i un 25% dels quiròfans, o que atendien abans de la pandèmia un 34% de les urgències del sistema. En definitiva, segons quin paràmetre triem, les fundacions de salut representen entre el 20 i el 35% del sistema sanitari del país.³⁷

En aquest període s'han aixecat algunes veus per demanar que tot el sistema sanitari català sigui públic, evidentment amb un desconeixement de la realitat del país i de les seves possibilitats de funcionament, i de funcionament amb eficàcia i eficiència. Cal no confondre la definició de les polítiques públiques i la seva supervisió i control, òbviament públiques, amb l'execució i el funcionament diari del sistema, cal aprofitar i tenir en compte les institucions existents, com les fundacions, amb una llarga història d'aportació i servei, sense les quals el sistema no podria funcionar.

La col·laboració publicoprivada en salut a Catalunya és total i de confiança, que fa molts anys que funciona, i funciona bé, és una relació cooperativa i transparent. Cal continuar sumant i creant sinergies, el país s'ho mereix. El que cal millorar és el finançament del conjunt del sistema, per la limitació permanent dels recursos públics. Cal imaginació i apropament dels ciutadans i del món empresarial al sector de salut, per ajudar-lo a construir el sector del futur.

Les millores s'haurien d'anar plantejant, perquè impliquen el desenvolupament de la salut universal. Cal ser crítics amb les debilitats actuals del sector i millorar-les. Cal un sistema més ben coordinat i evitar duplicitats. Cal detectar, tractar i rehabilitar amb més celeritat. També cal treballar la prevenció. El suport virtual i tecnològic ha de ser una eina determinant en la transformació postpandèmia.³⁸

“..les fundacions de salut representen entre el 20 i el 35% del sistema sanitari del país.”

“La col·laboració publicoprivada en salut a Catalunya és total i de confiança, que fa molts anys que funciona, i funciona bé, és una relació cooperativa i transparent. Cal continuar sumant i creant sinergies, el país s'ho mereix. El que cal millorar és el finançament del conjunt del sistema, per la limitació permanent dels recursos públics.”

“Les millores s'haurien d'anar plantejant, perquè impliquen el desenvolupament de la salut universal. Cal ser crítics amb les debilitats actuals del sector i millorar-les.”

“Cal detectar, tractar i rehabilitar amb més celeritat. També cal treballar la prevenció. El suport virtual i tecnològic ha de ser una eina determinant en la transformació postpandèmia.”

³⁷ Observatori de Fundacions (2020): *Les fundacions de salut, peça clau de la sanitat catalana*. Barcelona: Coordinadora Catalana de Fundacions.

³⁸ Observatori de Fundacions (2020): *Linies estratègiques de país*. Coordinadora Catalana de Fundacions, enquesta juliol 2020.

En definitiva, cal preveure un món en què situacions com les de la Covid-19 es repeteixin amb diferents variants. Un món en què la gran mobilitat dels ciutadans acceleri la propagació de qualsevol malaltia, d'una punta del món a una altra amb una tremenda agilitat. Un món en què l'allargament de l'esperança de vida de la població porti a una creixent població de risc, més vulnerable a qualsevol eventualitat, que ara tenim clar que pot passar, i que passa.

En acabar aquest apartat, cal recordar l'esforç, la lluita i el patiment dels professionals del sector de la salut en la dura etapa de la Covid-19, la seva professionalitat i la seva entrega sense pal·liatius ha estat remarcable.

L'àmbit social

Encara que l'àmbit social és, conceptualment, el que té a veure amb qualsevol tema que afecti la societat, aquí l'utilitzarem en el sentit restrictiu al que s'utilitza en aquest context, entenent que l'àmbit social és el que compren les actuacions amb les persones. Més concretament amb les persones que tenen més necessitats, amb una especial atenció cap als col·lectius més fràgils i vulnerables, col·lectius que presenten problemes d'exclusió, pobresa, gènere, i un nombrós conjunt de situacions semblants, situacions sempre difícils i en les quals fa molta falta la millor solidaritat humana i el suport incondicional de les administracions públiques per la duresa i gravetat dels problemes que es plantegen.

Són els serveis a les persones, que com a serveis o com a prestacions administren directament o contracten, bàsicament, les administracions públiques. Una llista enunciativa però no limitativa que permeti introduir la temàtica és la que apareixia a l'exposició de motius de *l'Avantprojecte de Llei de contractes de serveis a les persones* del 10 de gener del 2017:

«A grans trets, en aquest àmbit s'hi inclouen un conjunt de serveis vinculats a l'educació, els serveis socials i de salut com ara les escoles bressol, els casals infantils i de joves, les ludoteques, els menjadors escolars, les colònies, l'atenció domiciliària a la gent gran, els casals de gent gran, els hospitals de dia per a persones amb discapacitat, el suport a la llar o els assistents personals, els recursos residencials, els centres de dia, els programes de mediació en l'àmbit penal o bé els anomenats serveis comunitaris o de cohesió social, que sovint es desenvolupen per mitjà de contractes amb

entitats d'iniciativa social o d'economia social, que en resulten adjudicatàries amb la corresponent licitació prèvia en règim de lliure concurrència».

Aquest tipus de serveis, i la seva concepció, han anat ampliant el seu abast al llarg del temps, tant per l'aparició de noves necessitats i noves situacions com per la duresa progressiva de la societat en què vivim, i per la sensibilitat tant pública com privada cap a aquest tipus de situacions, que afecten directament el manteniment de la cohesió social, que és, o hauria de ser, un dels objectius prioritaris de qualsevol política.

La crisi econòmica del 2008 i la crisi de la pandèmia del 2020 amb les seves conseqüències negatives sobre l'economia i l'ocupació han fet que s'agreugés la situació, posant més persones en situació de necessitat i, per tant, en risc de l'exclusió social.

En el cas de Catalunya, els serveis a les persones són un espai bàsicament de polítiques públiques, però amb una participació privada rellevant en la seva execució, per diferents tipus d'entitats. Els serveis a les persones són transversals, requereixen proximitat, arrelament al territori, confiança, una gestió basada en el tracte humà i el respecte a les persones. En definitiva, requereixen en la seva gestió una sòlida base de valors.

Segons els diferents criteris o ideologies hi ha qui creu que les administracions públiques, a més d'establir les polítiques públiques corresponents i les dotacions pressupostàries necessàries, haurien d'executar la implantació i execució dels serveis a les persones de forma exclusiva, o pràcticament exclusiva. També hi ha els qui fan plantejaments a l'inrevés, pensant que a l'execució hi haurien de participar fortament les empreses mercantils, i una tercera variant, que va aconseguint el consens majoritari i que té un suport clar a la Unió Europea, que implica demanar la reserva d'un protagonisme especial en la gestió d'aquests serveis de les entitats privades especialitzades en els àmbits socials.

Les entitats socials presenten un ventall de formes diferents d'organització jurídica, amb èmfasis particulars en uns o en uns altres aspectes, però totes intenten allunyar-se de la burocràcia i manca de proximitat i eficiència de les organitzacions públiques i de l'obsessió per la maximització dels beneficis, estereotip de les empreses mercantils.

Hi ha dues línies principals de pensament, definició i vertebració de les entitats, una al voltant del concepte de

“En el cas de Catalunya, els serveis a les persones són un espai bàsicament de polítiques públiques, però amb una participació privada rellevant en la seva execució, per diferents tipus d'entitats.”

tercer sector i una altra al voltant de la denominada economia social.³⁹

El tercer sector es defineix com el conjunt d'entitats que treballa per millorar la societat i fer una aportació positiva al bé comú, als interessos generals, fent una activitat econòmica, amb el principi de no buscar el benefici i, si n'hi ha, amb l'obligació de revertir-lo en les finalitats socials per les quals van ser creades, en el *purpose* de l'entitat, i mai repartir-lo, o dedicar-lo a altres finalitats. En el món modern tenen les seves arrels en les *Nonprofit organizations*, de tradició nord-americana, i més enllà, en la tradició de les fundacions medievals europees.

A la Catalunya actual, estan en aquesta línia, bàsicament, les fundacions⁴⁰ i les cooperatives d'iniciativa social⁴¹, les mutualitats de previsió social⁴² i les associacions. En el cas de les associacions, principalment les que tenen activitat econòmica, i que la seva finalitat és fer el bé a la societat en general, i no solament desenvolupar una activitat restringida als seus associats, són les conegudes com a associacions d'utilitat pública.⁴³

Per una altra banda, l'economia social té les seves arrels en el món de les cooperatives, i bàsicament és de gènesi francesa. Aquí el que és rellevant no és tant la falta d'afany de lucre, ja que normalment són entitats que tenen afany de lucre, això sí, amb una certa moderació. Tampoc no és el més rellevant el seu *purpose*, l'èmfasi està posat més en **com** es fan les coses, més que en el **que** fan. L'èmfasi està més en l'estil de presa de decisions amb igualtat de valor dels vots dels seus

³⁹ Argudo Pérez, José Luis (2002): «El Tercer Sector y la Economía Social. Marco teórico y situación actual». *Acciones e Investigaciones Sociales*, n. 15 (octubre 2002), p. 239-263.

Consell Econòmic i Social de Barcelona (2013): *L'Economia social i el Tercer Sector: Una aproximació al seu impacte en l'ocupació i l'economia*. Barcelona: CESB.

⁴⁰ Al Registre de la Generalitat hi ha inscrites 2.652 fundacions, de les que són actives de l'ordre d'unes 2.000 fundacions amb més de 80.000 llocs de treball. Les fundacions no poden beneficiar el seus promotors, i membres d'òrgans de govern o direcció fins a quart grau de consanguinitat, només poden beneficiar la societat en general. Vegeu: http://justicia.gencat.cat/ca/serveis/guia_d_entitats/ [consulta 2020.08.25].

⁴¹ Las cooperatives d'iniciativa social, bàsicament, són cooperatives de treball, dedicades als serveis a les persones i que no poden tenir afany de lucre, com tenen la resta de cooperatives. Actualment hi ha 165 cooperatives d'iniciativa social a Catalunya. Vegeu: <https://www.cooperativest treball.coop/la-federacio/sectorial-cooperatives-d-iniciativa-social> [consulta 2020.08.25].

⁴² A Catalunya hi ha 38 mútues i mutualitats de previsió social, que donen cobertura asseguradora sense afany de lucre, a prop de 257.000 mutualistes amb més de 822.000 subjectes protegits, l'equivalent a l'11% de la població catalana. Vegeu: <http://mutualitats.cat/> [consulta 2020.08.25].

⁴³ D'associacions n'hi ha 73.786 registrades a la Generalitat. No se sap quantes n'hi ha d'actives i amb activitat econòmica. Hi ha 199 associacions d'utilitat pública, és a dir, que tenen com a finalitat fer un bé a la societat i no solament als seus socis. Vegeu: http://justicia.gencat.cat/ca/serveis/guia_d_entitats/ [consulta 2020.08.25].

propietaris independentment de la seva inversió econòmica en l'entitat.⁴⁴

A la Catalunya actual estan en aquesta línia bàsicament les cooperatives⁴⁵, les associacions, mutualitats i també les fundacions. Aquestes darreres des d'una perspectiva jurídica diferent, atès que no són una associació de persones, ni tenen propietaris concrets –la propietat de les fundacions és de la societat.

Les entitats més representatives del país en aquest àmbit són la Coordinadora Catalana de Fundacions, la Taula d'Entitats del Tercer Sector Social a Catalunya, l'AESCAT (Associació Economia Social Catalunya), la Confederació de Cooperatives de Catalunya i la Federació de Mutualitats de Catalunya.⁴⁶

Les principals diferències entre el tercer sector i l'economia social venen de les característiques que s'han anat explicant. El tercer sector és més exigent respecte de la no lucrativitat. També a l'hora que no es beneficiïn de les seves activitats els membres de la mateixa entitat, sinó clarament l'interès general. Mentre l'economia social és més exigent en els sistemes de governança, acceptant el lucre i que les activitats puguin beneficiar els membres de les entitats, com queda clar en la llei espanyola de l'economia social quan especifica que les finalitats que persegueixen aquestes entitats són: «bien el interés colectivo de sus integrantes, bien el interés general económico o social, o ambos», i com explica Gemma Fajardo: «Estos fines no difieren de los propios de cualquier otra entidad privada». En el cas de les fundacions es treballa i s'aporta buscant només l'interès general, i això és un punt rellevant i molt característic d'aquestes entitats.

Hi ha una arrel històrica que explica les diferències entre entitats, cooperatives, mutualitats i associacions, que provenen bàsicament dels principis d'ajuda mútua i de fraternitat, són entitats orientades a organitzar-se per ajudar-se els uns als altres, a *nosaltres*. Per una altra banda, les fundacions provenen dels principis de l'altruisme, de solidaritat, orientats a organitzar-nos i involucrar uns recursos per ajudar els altres. Aquest pas

“El tercer sector és més exigent respecte la no lucrativitat. També a l'hora que no es beneficiïn de les seves activitats els membres de la mateixa entitat, sinó clarament l'interès general. Mentre l'economia social és més exigent en els sistemes de governança, acceptant el lucre i que les activitats puguin beneficiar els membres de les entitats, com queda clar en la llei espanyola de l'economia social.”

“En el cas de les fundacions es treballa i s'aporta buscant només l'interès general, i això és un punt rellevant i molt característic d'aquestes entitats.”

⁴⁴ Fàbregas, Pere-A. (2020): *L'economia social i les fundacions. Una visió europea, notes inicials*. Coordinadora Catalana de Fundacions (en premsa).

⁴⁵ Al Registre de la Generalitat hi ha inscrites 4.342 cooperatives, amb més de 40.000 llocs de treball. Vegeu: <https://analisi.transparenciacatalunya.cat/Treball/Registre-General-de-Cooperatives-de-la-Generalitat/euku-fzbx/data> [consulta 2020.08.25].

⁴⁶ Vegeu: <https://ccfundacions.cat/>; <http://www.tercersector.cat/>; <https://economiasocialcatalunya.cat/>; <https://www.cooperativescatalunya.coop/index.php/ca/>; <http://mutualitats.cat/>

del *nosaltres* als *altres* comporta la importància de la governança en les cooperatives i similars i la importància de la falta d'afany de lucre de les fundacions.

En qualsevol cas, són dues aproximacions que intenten millorar l'actuació, tant de les administracions públiques com de les empreses convencionals, per fer avançar la societat i, per tant, cal anar fent créixer de forma rellevant la seva importància en el conjunt d'activitats de la societat i de l'economia en la Catalunya del futur, esperant l'existència d'una sòlida xarxa d'entitats que ajudin a fer una societat més equilibrada, més inclusiva i més justa. El tercer sector i l'economia social són, probablement, els models més adequats per a una societat més exigent i més curosa de la seva realitat. En aquesta línia hi ha la política de la Unió Europea. Cal retenir, com un element important, que les dues formes són d'arrel privada.

Les fundacions són una mica als dos cantons, la seva arrel és més de tercer sector, però compleixen també amb els requisits de l'economia social, com reconeixen tant el Parlament Europeu⁴⁷ com la Llei espanyola de l'economia social⁴⁸. De moment, Catalunya encara no té una llei pròpia d'economia social.

La característica de governança democràtica, pròpia de l'economia social, és evident que s'ha d'adaptar a les formes jurídiques de cada entitat, ja que és diferent una entitat amb propietaris (cooperativa, associació, mutualitat, etc.), que sense propietaris (cas de les fundacions), com ha reconegut recentment el Departament de Treball, Afers Socials i Famílies de la Generalitat de Catalunya.⁴⁹

“El tercer sector i l'economia social són, probablement, els models més adequats per a una societat més exigent i més curosa de la seva realitat. En aquesta línia hi ha la política de la Unió Europea. Cal retenir, com un element important, que les dues formes són d'arrel privada.”

⁴⁷ Que indica que empresa social es refereix essencialment a les organitzacions de l'economia social més tradicionals: cooperatives, mutualitats, associacions i fundacions. Parlamento Europeo (2018): Resolución del Parlamento Europeo, de 5 de julio de 2018, con recomendaciones destinadas a la Comisión sobre un estatuto para las empresas sociales y solidarias (P8_TA-PROV (2018) 0317), Considerando A.

⁴⁸ La llei espanyola d'economia social (Llei 5/2011, de 29 de març), a l'article 5è amb el títol de entidades de la economía social, diu: «Forman parte de la economía social las cooperativas, las mutualidades, las fundaciones y las asociaciones que lleven a cabo actividad económica». Aquestes són les entitats bàsiques, que formen part de l'economia social, com diu Gemma Fajardo: «Porque cumplen los principios estructurales de la economía social precisamente por razón de su forma o calificación jurídica (son entidades que persiguen fines mutualistas o de interés general)», després hi ha altres tipus d'entitats que poden ser o no integrants de l'economia social segons si compleixen uns requisits concrets que fixa la mateixa llei. Fajardo García, Gemma (2018): «La identificación de las empresas de economía social en España. Problemática jurídica». REVESCO. *Revista de Estudios Cooperativos*, n. 128, p. 99-126.

⁴⁹ Decret 69/2020, de 14 de juliol, d'acreditació, concert social i gestió delegada en la Xarxa de Serveis Socials d'Atenció Pública, que a l'article 14.2.c.8, demana a les entitats que vulguin ser proveïdores de la Xarxa: «Disposar d'un pla per a la implementació i el treball en governança democràtica compatible amb la seva forma jurídica».

Un element rellevant d'aquest sector d'entitats és la seva varietat de plantejaments i de formulacions jurídiques, però sempre treballant amb temes molt sensibles per a la societat i en molts casos reben finançament amb diners públics. Per tot això, cal que hi hagi un sistema seriós i professional de control de les entitats, amb mesures clares de transparència i de bon govern, per assegurar que les actuacions es desenvolupen amb una base ètica impecable i una elevada professionalitat. En aquests terrenys les fundacions, aquests darrers anys, han fet un salt endavant molt important amb un marc legislatiu exigent, evolució que potser hauria de ser seguida per les altres entitats i els seus particulars reguladors. També podria ser rellevant revisar la gran quantitat d'organitzacions de segon, tercer i, fins i tot, quart nivell, que agrupen les entitats de referència, per simplificar el diàleg, la representativitat i la gestió.

Per acabar aquest apartat, s'apunten algunes opinions que diferents fundacions han considerat interessants de comentar:⁵⁰

- Amb relació a la col·laboració entre el món públic i el privat, s'apunta: «Cal sumar esforços a partir del rol de cadascú. Les fundacions ofereixen actualment molts serveis socials a un percentatge elevat de la població més necessitada i ho fan de forma eficient i eficaç (més que el sector públic) i sense un desig de lucre (com l'empresa privada). Per tant, la relació ha de ser una relació de cooperació, finançament i supervisió. No polititzada, amb llibertat d'actuació i acreditació i amb un finançament just».
- Per a l'escenari postcovid s'indica: «Cal anar cap a una estructura de garantia de drets. Cal acostar-se cap al model alemany de serveis socials (molt eficient), integrant les aportacions de la societat civil en el sistema públic d'atenció. En l'actualitat, la pràctica totalitat de les actuacions està executada per entitats de la societat civil. En aquest escenari l'Estat té un paper de finançador, organitzador i avaluador (ja que les seves estructures funcionaries, més rígides, costoses i lentes, no són eficients ni eficaces)».

En l'àmbit dels serveis socials caldria remarcar dues línies que té clares la Unió Europea. La primera, la possibilitat ja prevista en la Directiva de contractació

“..cal que hi hagi un sistema seriós i professional de control de les entitats, amb mesures clares de transparència i de bon govern, per assegurar que les actuacions es desenvolupen amb una base ètica impecable i una elevada professionalitat.”

⁵⁰ Observatori de Fundacions (2020): *Línies estratègiques de país*. Coordinadora Catalana de Fundacions, enquesta juliol 2020.

pública del 2014, que indica que en l'àmbit dels serveis a les persones, per les seves especials característiques, es pot arribar a substituir la sempre complexa contractació pública per sistemes més àgils de concertació o similars, que permetin fer una discriminació positiva de les entitats reconegudes com a empreses socials. Diu el considerant 114 de la directiva esmentada: «Podent arribar que no fossin necessaris els contractes públics, podent-se substituir per llicències, autoritzacions o concertacions», sempre mantenint els principis de transparència i no discriminació.⁵¹

La segona línia seria ampliar l'àmbit de l'economia social d'acord amb les recomanacions del Parlament Europeu del 2018, quan deia en el seu considerant V: «Que l'orientació a prestar serveis a les persones (amb risc d'exclusió, serveis d'inserció, etc.) s'ha d'ampliar a la prestació de serveis comunitaris, educació, sanitat, cultura, habitatge, lleure o medi ambient».

El foment de les fundacions

Si creiem que les fundacions fan una aportació positiva a la societat, caldria fer una reflexió sobre la necessitat de fomentar les fundacions a partir de les polítiques públiques, tant la creació com l'esperit fundacional, i les activitats. Caldria ajudar a donar a conèixer i divulgar l'esforç i el treball per millorar la societat que, sens dubte, encapçalen les fundacions.

Les fundacions a Catalunya depenen administrativament de la Generalitat de Catalunya, concretament del Departament de Justícia, on hi ha les funcions del protectorat: registre, vigilància, control, inspecció i sanció. Però enlloc de l'Administració catalana hi ha les funcions de promoció i foment de les fundacions, i potser caldria que hi fossin.

Altres tipus d'organitzacions i activitats sí que disposen des de l'Administració d'organismes amb la responsabilitat del foment de conceptes associats a tipus d'entitats concretes, com serien, a tall d'exemple, el cooperativisme, l'associacionisme o el voluntariat.

L'escalf i el suport a partir de les polítiques públiques no han de ser, o no solament han de ser de tipus fiscal, o

Si creiem que les fundacions fan una aportació positiva a la societat, caldria fer una reflexió sobre la necessitat de fomentar les fundacions a partir de les polítiques públiques, tant la creació com l'esperit fundacional, i les activitats.

⁵¹ Directiva 2014/24/UE del Parlamento Europeo y del Consejo de 26 de febrero de 2014 sobre contratación pública y por la que se deroga la Directiva 2004/18/CE.

d'ajuts econòmics, sinó també de marc regulatori que faciliti el desplegament a la societat, que elimini entrebancs i disfuncions.

Que ajudi a la solució ràpida i eficient de les discussions entre fundacions i diferents representants de les administracions públiques, com ajuntaments, autoritats fiscals i altres, esclarint amb agilitat les indefinicions o les interpretacions abusives del marc legislatiu.

Però també caldria una administració pública catalana, atenta a l'evolució i la modernització dels conceptes als diferents països de la Unió Europea, un context en canvi permanent. I així anar introduint les figures jurídiques i els avenços legislatius practicats en el nostre entorn i que puguin ajudar a millorar el funcionament del món fundacional de Catalunya, acostant i introduint les millors pràctiques que permetin aportar escalf, suport, desenvolupament i modernitat al teixit fundacional català.

Reflexions finals

Només abans d'acabar, unes poques paraules sobre alguns altres temes, potser més genèrics, però que són rellevants per al desenvolupament conceptual que s'ha presentat.

S'ha de remarcar la importància de la inestabilitat dels marcs de referència dels ciutadans. És una situació produïda per l'evolució accelerada dels entorns, i també per l'aparició d'una crisi darrere una altra, amb les seves conseqüències greus d'atur i dificultats econòmiques i socials per a la ciutadania. A les persones els manquen mecanismes per controlar el seu propi futur, amb la inestabilitat emocional que això comporta, i els problemes que planteja per a la cohesió social.

Inestabilitat també dels que, havent fet un gran esforç per obtenir un títol universitari prestigiós, després només troben feines molt més elementals, i també dels que, tenint una ocupació, cobren un salari que no els permet arribar a final de mes. Tot això comporta un desgast emocional, produït per la sensació de frustració i d'impotència, circumstàncies que fan fàcil l'adscripció a

qualsevol populisme, del color que sigui, i de la tendència que toqui.⁵²

Tot això dona lloc a una gran responsabilitat dels polítics, que s'haurien de plantejar si la funcionalitat social que tenen és la de guanyar eleccions i aconseguir el poder o si no hauria de ser, més aviat, fer les coses que calen a la societat perquè tiri endavant, per construir un futur millor per als actuals i els futurs ciutadans, la qual cosa no és exactament el mateix que cal fer per aconseguir vots.

Què volem fer? Ser molt generosos amb els diners públics, endeutar molt l'estat i pensar que els deutes ja els pagaran, si poden, les següents generacions. L'arbitratge de la qualitat de vida entre generacions és un aspecte molt important. El plantejament de les actuals generacions quin és, o quin ha de ser: ens volem aprofitar del planeta, i ja veuran les següents generacions com poden sobreviure als greus efectes del canvi climàtic? Si és que realment poden sobreviure. O volem treballar per posar-nos algunes limitacions ara, i potser viure una mica pitjor, però assegurant la continuïtat? Tot això són preguntes que mereixen resposta, i resposta seriosa i immeditada i, si és possible, sense oscil·lacions permanents segons les conjuntures. Un punt cabdal és com incorporem les opinions de les noves generacions, com les integrem en el diàleg. Això sí, sent conscients que, si tenen opinió i autoritat reconeguda per aportar i dialogar, han de tenir també la corresponent taxa de responsabilitat en les conseqüències de les decisions.

Un greu problema és la falta de confiança que té la població en els polítics, com surt a totes les enquestes, i com es demostra pel nivell de l'abstenció a les diferents eleccions. Es vota a un polític més per oportunisme, per castigar el contrari, que per convenciment del seu programa que pràcticament ningú no ha llegit mai.

Els antics romans ja discriminaven entre dos tipus de poder, la *potestas*, el poder atorgat, el poder establert, el que té un polític quan guanya unes eleccions i que li posa a la seva disposició els mitjans de coerció de l'estat, i l'*auctoritas*, que és més equivalent a l'autoritat moral, que és un poder no vinculant però socialment reconegut, allò que té el líder al qual la gent fa cas, perquè és coherent, és honest, diu coses pensant en el poble i no en ell mateix, és el poder que té el polític que escolta la gent, però de debò, no fent-ho veure només en campanya. La

“Tot això dona lloc a una gran responsabilitat dels polítics, que s'haurien de plantejar si la funcionalitat social que tenen és la de guanyar eleccions i aconseguir el poder o si no hauria de ser, més aviat, fer les coses que calen a la societat perquè tiri endavant, per construir un futur millor per als actuals i els futurs ciutadans, la qual cosa no és exactament el mateix que cal fer per aconseguir vots.”

⁵² Aquí utilitzem la paraula *populisme* amb la seva segona accepció del diccionari de l'IEC, que diu: «Aprofitament demagògic de les aspiracions del poble per a obtenir un benefici».

potestas l'aconsegueix qualsevol que guanya unes eleccions, l'*auctoritas* s'aconsegueix amb el comportament continuat de les persones i l'atorga la gent perquè vol i a qui vol.

La política és guanyar eleccions? És l'art d'aconseguir el poder? O és fer coses ben fetes per a la societat que ens envolta? Millorar la qualitat de la política i dels polítics és un objectiu importat per una societat que s'encara al seu futur.

Molts elements, tals com els problemes de falta de confiança en els polítics, la corrupció, la complexa situació en l'actualitat de la coneguda divisió de poders de Montesquieu, i també la falta de respecte en les relacions entre les persones i les institucions, ja ha comportat que alguns parlin d'una etapa actual de decadència de la democràcia. És evident que el món ha canviat molt des de la democràcia d'Atenes, i des de les concepcions filosòfiques i polítiques dels segles passats. Ara els ciutadans van a escola, ara hi ha televisió, internet i xarxes socials, tenen dret de vot totes les persones, la informació circula i, a més, els ciutadans pensen que tenen dret de tenir opinió de tot, tinguin coneixement del tema que es parli o debati o senzillament no en saben res però volen tenir-ne opinió igualment.

El tema té una certa complexitat, perquè dintre de la informació que circula n'hi ha de correcta, però cada vegada més n'hi ha que distorsiona més o menys la realitat, o que és senzillament falsa, el món de les conegudes *fake news*. És evident que el que té més predicament en els mitjans de comunicació i en les xarxes socials és posar un èmfasi especial en les notícies dolentes o negatives, en la crítica permanent. No és senzill, a vegades, trobar bones notícies, cosa que va generant un sentiment continuat que vivim en un món ple de dificultats i alimentant un biaix clar dels estats d'opinió.

Per una altra banda, encara que la gent ara ha anat més a l'escola que mai, hi ha elements molt representatius de greu ignorància col·lectiva, cosa que després fa més difícil que es pugui establir una opinió fonamentada correctament. En podria ser exemple la creença que tenien un 51% dels nord-americans que, si feia tempesta, això podia afectar el *cloud computing*, i creien que el núvol dels ordinadors tenia alguna cosa a veure amb el núvol físic.⁵³

⁵³ Yarow, Jay (2012): «51% Of People Think Stormy Weather Affects 'Cloud Computing'». Business Insider (Aug 30, 2012).

O també, des d'una perspectiva més propera, un exemple podrien ser els resultats del conegut informe PISA per a adults de l'OCDE, l'anomenat PIACC, que en el cas del 2013, conclou que només un de cada tres espanyols pot comprendre un text llarg o comparar ofertes, els altres dos poden comprendre textos senzills però els costa molt extraure'n conclusions i es perden si el text és d'una certa riquesa, com qualsevol novel·la o textos complexos com els d'un prospecte o el maneig d'un text digital.⁵⁴

Potser també cal recordar aquí aquella clàssica antinòmia entre Rousseau i Hobbes amb relació a la naturalesa de l'ésser humà, sobre si l'ésser humà és bo o dolent per naturalesa. Sembla evident que, acceptant, per exemple, que tenien raó cadascun per meitat, això formularia un ésser humà amb alguns components de generositat i alguns components d'egoisme i de recerca dels seus propis interessos. I, en el món actual, a més disposant d'un nivell i una qualitat de la informació molt millorables, i una capacitat relativa d'interpretar la informació.

Analitzant fins a on ha arribat el màrqueting polític, amb les seves subtilitats i la seva influència manifesta sobre la creació de l'opinió dels ciutadans, cal aprofundir amb la utilització indiscriminada dels *frames* i les metàfores cognitives conceptualitzades per George Lakoff, i que la gent té al cap, amb informació i coneixement, però també amb emocions, creant un condicionament des del llenguatge sobre el qual s'ha de pensar com a reacció emocional. És el que s'ha denominat per guanyar el relat. Tot plegat explica per quin motiu les persones tenen dificultats per establir opinions clares, transparents, pròpies i suportades per ajudar des de la seva individualitat a la construcció de la societat que les envolta.⁵⁵

Per ajudar a millorar la situació caldria aconseguir que quan parlem d'informació i de dades, les poguéssim objectivar al màxim, donant elements neutres de comparança per poder avaluar-les, separant informació d'opinions i fugint dels judicis de valor previs, per poder copsar realment la informació que rebem, sense perjudicis. L'estadística és una ciència esmunyedissa, com deia amb ironia en Bernard Shaw: «L'estadística és

⁵⁴ OCDE (2013): Programa internacional para la evaluación de las competencias de la población adulta (PIACC). 2013. Informe español. Madrid: Ministerio de Educación, Cultura y Deporte; Ayuso, Miguel (2013): «Sólo uno de cada tres españoles sabe leer un texto largo o comparar ofertas». *El Confidencial* (8 octubre 2013).

⁵⁵ Alcobarro, Ramon: *George Lakoff y el poder de las metáforas*. Vegeu: <http://alcoberro.info/george-lakoff-y-el-poder-de-las-met%c3%a1foras.html> [consulta 2019.06.10].

una ciència que demostra que, si el meu veí té dos cotxes i jo no en tinc cap, tots dos en tenim un cadascun». Això ens hauria de portar que quan es publica o es parla de qualsevol indicador numèric, en lloc d'afirmar què és bo o dolent, alt o baix, caldria demanar que a continuació es publicués el valor de la mateixa dada per al conjunt dels països de la Unió Europea com a terme de comparança. Algun exemple podrien ser els temps d'espera per les intervencions quirúrgiques al sistema de salut, o els tipus impositius, o tants i tants indicadors.

Finalment, els problemes de baixa autoestima de les persones a la societat actual fan que els ciutadans busquin clarament un reconeixement social, cosa que porta a la necessitat de sentir-se formant part o acollides en un grup o altre, és el denominat sentiment de *tribu*, i això dona lloc al fet que després sigui difícil discutir o qüestionar les creences del grup, si es vol continuar comptant amb el seu reconeixement.

Però els sistemes socials, igual o més que els sistemes físics, necessiten algun mecanisme de regulació, si no la seva tendència natural és a l'entropia, al desordre. Per tant, el treball de la classe política és necessari i hem de millorar la seva qualitat i la seva preparació. També és necessària la implicació dels ciutadans, de mica en mica apoderats, per poder construir tots plegats una societat de treball i compromís per a les actuals i les futures generacions.

La pandèmia també ha obert un punt de reflexió en la situació de la gent gran, molt centrada en la gestió de les residències, i també a les notícies aparegudes sobre possibles instruccions de discriminació negativa de la gent gran en els tractaments mèdics necessaris durant la pandèmia.

Potser aquests aspectes són una *weak signal*, un senyal dèbil del canvi social, que ens hauria d'obligar a repensar com tractem la gent gran. Per una banda, estem immersos en un món de drets i llibertats en què es va imposant la necessitat de ser inclusiu i de mirar de no discriminar ningú, ni per situació econòmica, idees, religió, sexe o qualsevol altra característica. I, per altra banda, amb l'augment de l'esperança de vida de la població, i la baixada de la natalitat, la societat catalana s'anirà envellint progressivament, i augmentarà la proporció de població en aquest segment de la vida. També l'allargament de la vida portarà a una incidència més gran de malalties cròniques, tipus Alzheimer i similars i, per tant, a més necessitats de tenir atenció i

“Per tant, el treball de la classe política és necessari i hem de millorar la seva qualitat i la seva preparació. També és necessària la implicació dels ciutadans, de mica en mica apoderats, per poder construir tots plegats una societat de treball i compromís per a les actuals i les futures generacions.”

cura d'aquestes persones, potser s'ha de pensar en una organització social diferent. A la gent gran els devem les nostres arrels, sense ells i elles, senzillament no hi seríem. Respectar i cuidar la gent gran i apoderar els joves, dos bons objectius. Cal fer-ho.

Potser ens hauríem d'escoltar menys, i escoltar més la societat en els seus canvis, els seus perills, i els seus problemes, per no enganyar-nos amb falses realitats. I estar més pendents del que cal i del que és realment important, per produir un arbitratge entre generacions, per poder deixar als que vindran un país més equilibrat, i amb més possibilitats de futur.

Hem fet un ràpid recorregut per un munt d'assumptes ben diferents, hem parlat del tarannà del país, de valors, dels sectors públic i privat, de filantropia, economia, ensenyament, universitats, recerca, cultura, salut i del món social, i un grapat d'altres punts. Segur que ens hem deixat coses i que hi falten alguns temes, però la il·lusió d'explicar les inquietuds i reflexions del món fundacional del país, amb totes les seves complexitats i totes les seves peculiaritats, ens ha mogut a fer un paper que obri una perspectiva de reflexió estratègica i de nous plantejaments, no pensant en el demà, sinó més aviat en el demà passat, cercant un món més inclusiu, més just i més equilibrat, en el qual indubtablement les fundacions del país tenen molt a aportar, i molt per treballar, tant per la seva capacitat d'aportació com pels seus valors. Esperem que pugui ser d'alguna utilitat i pugui ajudar a enriquir el procés de reflexió del país sobre el seu futur.

“A la gent gran els devem les nostres arrels, sense ells i elles, senzillament no hi seríem. Respectar i cuidar la gent gran i apoderar els joves, dos bons objectius. Cal fer-ho.”

Coordinadora
Catalana de Fundacions

Pau Claris, 167, Pral. 2a B
08037 Barcelona
www.ccfundacions.cat
info@ccfundacions.cat